

Varhaiskasvatussuunnitelma Sipoon kunta

”Sipoolaisittain, suurella sydämellä”

SISÄLLYSLUETTELO

1. Katsaus Sipoon vasuun	3
1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.2 Lapsen vasupolku kotoa kouluun	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	6
2.1 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Sipoossa	6
2.2 Lapsen kasvun ja oppimisen polku varhaiskasvatuksessa	8
2.3 Avaa aamusi metsäpolulla - arvoperusta ja Sipoon erityispiirteet	8
2.4 Oppimiskäsitys	11
2.5 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	11
2.6 Laaja-alainen osaaminen	12
Ajattelu ja oppiminen	13
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	13
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	14
Monilukutaito	16
Digitaalinen osaaminen	16
Osallistuminen ja vaikuttaminen	17
3. Toimintakulttuuri	18
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	19
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	19
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	20
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	22
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	22
3.1 Oppimisympäristö	25
3.2 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	27
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	27
Yhteistyö eri tahojen kanssa	28
Tiedonsiirto eri toimijoiden välillä	30
4. Pedagoginen toiminta ja työtavat	31
4.1 Pedagoginen dokumentointi	31
4.2 Monipuoliset työtavat	33
4.3 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	34
4.4 Oppimisen alueet	36
Ilmaisun monet muodot	39
Minä ja meidän yhteisömme	40
Tutkin ja toimin ympäristössäni	42
Kasvan, liikun ja kehityn	44
4.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	47

5. LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI	50
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen	61
6.1 Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus.....	62
6.2 Pedagogisen toiminnan suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen	62
6.3 Pedagoginen oppimisympäristö.....	63
6.4 Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla	64
6.5 Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri	65
6.6 Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö.....	65
6.7 Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus.....	67
6.8 Vasu-tassu	67
6.9 Vasun vuosikello.....	68
.....	68

1. KATSAUS SIPOON VASUUN

"On vain kaksi kestäväää perintöä, jotka kannattaa toivoa
pystyvän antamaan lapsilleen: juuret ja siivet!"
Hodding Carter

Opetushallitus päättää varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Näiden pohjalta Sipooseen on laadittu yksi kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, joka sitoo kaikkia kunnallista varhaiskasvatustoimintaa tarjoavia toimijoita. Suunnitelma on hyväksytty sekä suomeksi että ruotsiksi. Se kattaa päiväkotitoiminnan, perhepäivähoidon, avoimen varhaiskasvatustoiminnan sekä vuorohoidon.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ja järjestäjät rakentavat yhdessä Sipoon lapsiperheiden kasvatusyhteisöjä ja verkostoitumista eri toimijoiden kesken. Sipoon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on otettu huomioon kaikki käytössä olevat suunnitelmat, kuten paikallinen esiopetussuunnitelma, yhtenäisen varhaiskasvatuksen aloituksen ohjeistus sekä varhaiserityiskasvatuksen ohjeistukset. Lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset painottavat lapsen osallisuuden vahvistamista paitsi omassa lapsiryhmässään, myös kuntalaisena Sipoossa.

Sipoon varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on konkretisoida valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Sisennetyt tekstiosuudet on merkitty värillisin palkein, ja ne kertovat Sipoon paikallisista linjauksista erotuksena valtakunnallisista dokumenteista. Sipoon varhaiskasvatussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksen arjen työtä ohjaavana perusasiakirjana sekä edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko kunnassa. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa mm. varhaiskasvatuksessa toteutettavaa pedagogista toimintaa sekä sen suunnittelua, arviointia ja kehittämistä.

Yksityistä toimintaa tarjoavat tahot huolehtivat itse siitä, että velvoittavat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet huomioidaan toiminnassa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan valvomaa yksityistä lasten varhaiskasvatustoimintaa. Kunnassa toimivat palvelusetelipäiväkodit noudattavat Sipoon kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tämä asiakirja suuntaa Sipoolaista varhaiskasvatusta suurella sydämellä!

Sipoossa 14.6.2022

Mervi Keski-Oja, varhaiskasvatuspäällikkö
Annette Lagerstam, varhaiskasvatuksen palveluesimies

1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä.

Kasvattajan lupaus lapselle:

Lupaann kannustaa sinua ja
kehua sinua sekä autan sinua
tunnistamaan omat
vahvuutesi. Muistutan sinua
myös onnistumisistasi!

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on prosessi, joka alkaa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja päättyy hänen siirtyessään kouluun. Ryhmän toiminnan suunnittelun perustana ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut pedagogiset tavoitteet. Toimintaa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti suhteessa tavoitteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman työstämiseen sekä toiminnan havainnointiin, dokumentointiin ja arviointiin sekä lapsen kiinnostuksen kohteiden ja tarpeiden tunnistamiseen osallistuu moniammatillisesti koko lapsen kanssa toimiva kasvattajatiimi. Henkilöstö ja muut lapsen kanssa toimivat yhteistyötahot sekä huoltajat ovat tärkeässä roolissa lapsen hyvinvoinnin edistämisessä ja tavoitteellisen toiminnan toteuttamisessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle lääkehoitosuunnitelma terveydenhuollossa. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

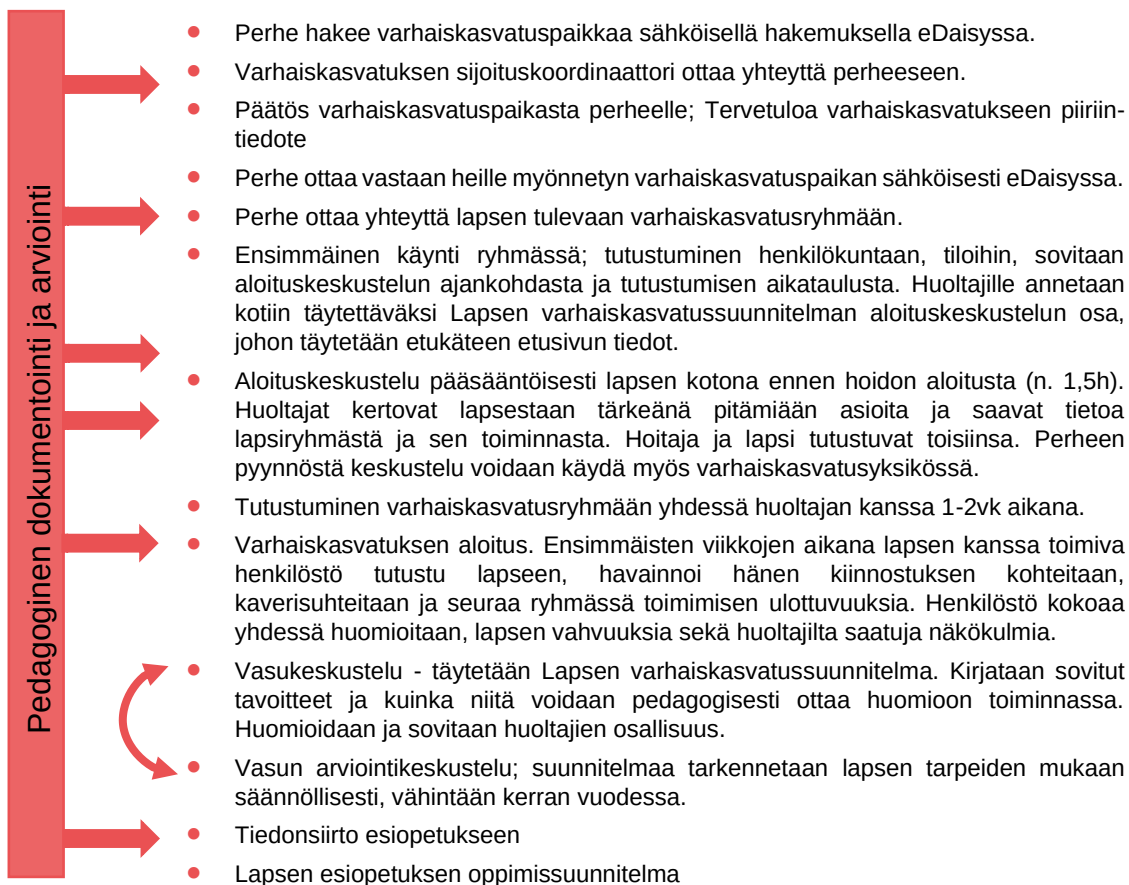
Myös perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa laaditaan lapsille yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Perhepäivähoidossa suunnitelman laatimiseen osallistuvat huoltajat, perhepäivähoitajat sekä tarpeen mukaan perhepäivähoidon esimies sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan erikseen lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, jonka lisäksi huolehditaan siitä, että lain edellyttämät tavoitteet kirjataan myös täydentävän varhaiskasvatuksen osalta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuudessaan salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on kuitenkin salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen.

Karvi: Laadun rakennetekijöiden indikattori nro 22 mukaan henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa yhdessä lasten huoltajien kanssa toimivia, lasten turvallisuuden tunnetta ja oppimista tukevia käytäntöjä, kun lapsi siirtyy kotihoidosta varhaiskasvatukseen.

Sipoossa noudatetaan yhtenäisen aloituksen käytäntöä, jonka tarkoituksena on luoda sekä lapselle, perheelle että kasvattajille mahdollisimman sujuva varhaiskasvatuksen aloitus. Lapsen turvallisuuden tunne luo hyvät edellytykset oppimiselle lapsen siirtyessä kotoa varhaiskasvatukseen. Jokaisen lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet aloitukseen liittyen käydään läpi aloituskeskustelussa, joka pääsääntöisesti järjestetään lapsen kotona ns. tutustumiskäynnillä. Tutustumisjakso sekä aloituksen käytäntö suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä huoltajien kanssa.

1.2 Lapsen vasupolku kotoa kouluun

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- ❖ edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia
- ❖ tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- ❖ toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset
- ❖ varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö
- ❖ turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä
- ❖ antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä
- ❖ kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen
- ❖ varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin
- ❖ toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

2.1 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot Sipoossa

Sipoossa tarjotaan perheille monipuolisia vaihtoehtoja varhaiskasvatukseen sekä suomeksi että ruotsiksi. Jokainen perhe voi toivoa itselleen sopivimman varhaiskasvatuksen muodon, esimerkiksi kunnallisen päiväkodin, vuorohoidon, kielikyllyn tai perhepäivähoidon, avoimen varhaiskasvatuksen toiminnan, palvelusetelillä tuotetun varhaiskasvatuksen tai kotihoidon/yksityisen hoidon tuen tuottaman yksityisen varhaiskasvatuksen. Myös eri yhdistykset sekä seurakunta järjestävät kerho- ja leikkitoimintaa.

Karvi: Laadun rakennetekijöiden indikaattori nro 17 vaatii varhaiskasvatuksen järjestäjää informoimaan huoltajia eri toimintamuotojen ominaispiirteistä ja tehtävistä, sekä varmistamaan lapsen yhdenvertaisen oikeuden ja mahdollisuuden osallistua varhaiskasvatukseen.

Sipoossa panostetaan neuvontaan jo hakuprosessin yhteydessä, jolloin sijoituskoordinaattori on henkilökohtaisesti yhteydessä jokaiseen perheeseen. Huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus parhaiten vastaavat lapsen sekä perheen tarpeita ja etua. Varhaiskasvatusta pyritään järjestämään lähellä perhettä ja perheen tarpeita vastaavina aikoina. Esiopetuksessa olevalla lapsella on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla. Neuvontaa ja ohjausta annetaan myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.

Sekä kunnallista että yksityistä varhaiskasvatustoimintaa valvotaan. Yksityisiä palveluntuottajia valvotaan mm. kaksi kertaa vuodessa tehtävillä valvontakäynnillä. Valvontakäynnillä käytetään Kuuma kuntien yhteistä Yksityisen varhaiskasvatuksen ohjaus, neuvonta ja valvontakäsikirjaa. Yksityistä toimintaa tarjoavat yksiköt vastaavat omalla tahollaan siitä, että heidän toimintansa perustuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Yksityisten päiväkotien henkilöstölle tarjotaan mahdollisuus osallistua kunnan varhaiskasvatuksen järjestämiin koulutuksiin ja kehittämistilaisuuksiin.

KUNNALLISET TOIMINTAMUODOT SIPOOSSA

Kaikkia toimintamuotoja ohjaavat samat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, arvoperusta ja oppimiskäsitys.

PÄIVÄKOTI

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin toimintamuodoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Pedagogisen toiminnan suunnittelusta ja organisoinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja.

PERHE-PÄIVÄHOITO

Omissa kodeissaan työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta ja pedagoginen toiminta painottuu arjen tilanteissa oppimiseen. Perhepäivähoidon esimiehen pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukevat perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

AVOIN VARHAISKASVATUS

Avoimen varhaiskasvatuksen tarjonnalla vastataan kotona lapsiaan hoitavien perheiden erilaisiin tarpeisiin ja toiveisiin, ja näin tuetaan sekä lapsen että koko perheen hyvinvointia. Toiminta on kaksikielistä. Avoin varhaiskasvatus tarjoaa kerhotoimintaa 2-5-vuotiaille kotihoidossa oleville lapsille. Toiminnasta vastaavat varhaiskasvatuksen ammattilaiset. Avoimessa varhaiskasvatuksessa käytetään samoja toiminnan kehittämisen ja arvioinnin työkaluja kuin muussa varhaiskasvatuksessa.

KIELIKYLPY

Kielikylpy on varhaiskasvatusta jossa äidinkieleltään suomenkielisten perheiden lasten hoito ja kasvatustapahtumat johdonmukaisesti ruotsin kielellä. Toiminta perustuu samoihin tavoitteisiin ja periaatteisiin kuin muissakin päiväkodeissa. Ruotsinkielistä kielikylpyvarhaiskasvatusta ja esiopetusta järjestetään suomenkielisten perheiden 4-6 vuotiaille lapsille. Sipoon puhdas kielikylpy polku jatkuu 6. luokalle asti alakoulussa, jonka jälkeen oppilaat jatkavat kielikylvyssä yläkouluun suomen- ja ruotsinkieliseen opetukseen.

VUOROHOITO

Vuorohoitoa järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa järjestetään iltaisin, viikonloppuisin ja öisin. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Perhepäivähoitajille on nimetty ns. yhteistyöpäiväkodit, joissa perhepäivähoidossa olevat lapset ovat varahoidossa tarvittaessa. Päiväkodit valitaan alueellisesti mahdollisimman läheltä perhepäivähoitopaikkaa, jotta matkat eivät olisi lasten huoltajille yhteistyön onnistumisen esteenä. Päivinä, jolloin perhepäivähoitajalle ei jostain syystä tule lapsia hoitoon hän voi siirtyä työskentelemään yhteistyöpäiväkotiin (tarpeen vaatiessa myös muualle). Yhteistyö perhepäivähoitajien välillä tapahtuu perhepäivähoidon esimiehen johdolla käytävissä tapaamisissa, joissa keskustellaan pedagogisista ja ammatillisista kysymyksistä sekä saadaan esimieheltä ohjausta ja informaatiota.

2.2 Lapsen kasvun ja oppimisen polku varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustan elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle.

2.3 Avaa aamusi metsäpolulla - arvoperusta ja Sipoon erityispiirteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatuslain ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Vasu-perusteissa on määritelty seuraavat arvot:

- **Lapsuuden itseisarvo**

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

- **Ihmisenä kasvaminen**

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

- **Lapsen oikeudet**

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen.

Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

- **Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus**

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

- **Perheiden monimuotoisuus**

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

- **Terveellinen ja kestävä elämäntapa**

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Sipoon varhaiskasvatuksessa painotetaan yllä kuvatun valtakunnallisen arvoperustan lisäksi seuraavia henkilökunnan tärkeinä pitämiä arvoja:

✓ **Ainutkertainen aarre** - jokainen lapsi on tärkeä, ja hänelle luodaan turvallinen ja arvostettu olo. Lapsi saa tuntea itsensä tervetulleeksi ja pidetyksi. Aikuinen asettuu lapsen asemaan, ja tarkastelee arkea lapsen silmin.

✓ **Aikaa ajatusten avaruudelle** - arki rakennetaan niin, että aikuisella on aikaa kohdata lapsi sekä ihmetellä ympäröivää maailmaa yhdessä hänen kanssaan.

✓ **Yksilönä yhteisössä** - lapset kasvatetaan pienestä pitäen arvostamaan toisiaan, ja luodaan tietoisesta positiivista yhteishenkeä kieli- ja kulttuurirajojen yli. Inklusion periaatteiden mukaisesti lapsille luodaan tasavertaiset mahdollisuudet toimia ryhmässä, ja jokainen lapsi huomioidaan yksilöllisesti ryhmän jäsenenä.

✓ **Lapsen leikki lähtökohtana** - leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Aikuinen ymmärtää leikin itseisarvon sekä pedagogisen merkityksen oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa.

Sipoon vahvuudet ovat rauha, kehitys, yhdessä tekeminen, vihreys, susi sekä hyvinvointi. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt yllä mainitut ominaisuudet Brändikäsikirjassa 2018, ja niitä kuvataan seuraavanlaisesti:

RAUHA

Lintukodon rauhallisuus.
Sipooseen saapuessa pääset pois
kaupungin hälystä ja pölystä.

KEHITYS

Tukea kasvuun.
Sipoo on lapsiystävällinen
ja yritysmyönteinen.
Kasvava kunta.

YHDESSÄ
TEKEMINEN

Kodikas kylämeininki.
Ystävälliset ihmiset ja yhteiset
tavoitteet.
Täällä tehdään tarinoita.

VIHREYS

Sipoo on kasvumaa kaupungin
kupeessa.
Tänne on hyvä juurtua.
Kivenheiton päässä
kaupunginsykkeestä löydät metsää,
merta, kalliota, laitumia – raitista ilmaa.

SUSI

Vahva, muttei vaarallinen.
Sipoolainen on laumaeläin,
mutta yksilönä kuitenkin vahva.
Täällä ollaan omistaan ylpeitä.

HYVINVOINTI

Avaa aamusi metsäpolulla.
Lukuisia kuntoreittejä,
joiden varrelta poimit
mustikat puuroosi ja
mielenrauhan päivääsi.

2.4 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkailemalla ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Leikki on lapsen oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatustilanteiden lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.5 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympärivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle, pedagogiselle toiminnalle ja lapsen tuelle asetetut tavoitteet.

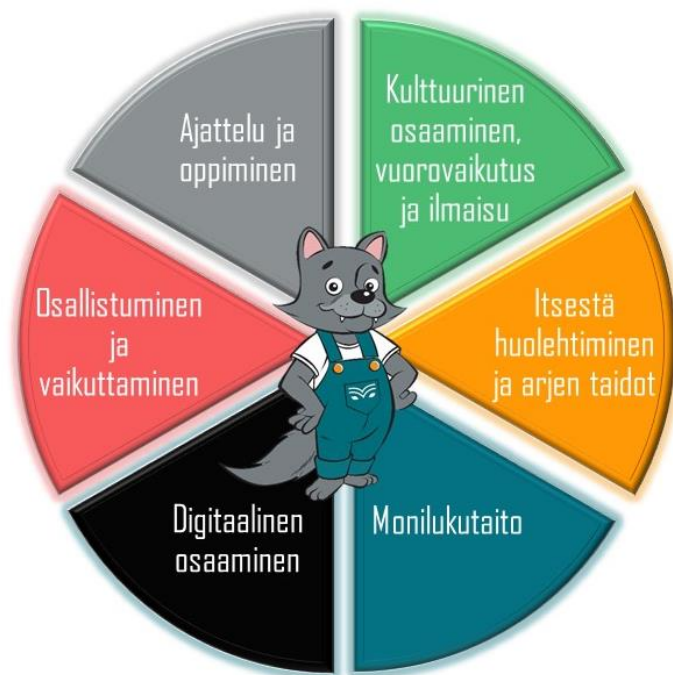
Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.6 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työntekeä sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyytteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Ohjaava vuorovaikutus on tärkeä osa lapsen oppimista. Lapsia kannustetaan itse kokeilemaan ja tekemään asioita omien kykyjensä mukaisesti. Sääntöjä ja rajoituksia ei laadita lapsen iän mukaisesti, vaan taitojen ja kehityksen mukaisesti. Aikuiset tutkivat asioita yhdessä lasten kanssa päivittäisissä arkitilanteissa, antaen lasten kysymyksille, oivaltamiselle ja oppimiselle aikaa. Valmiita vastauksia ei ole – lasten omalle ajattelulle ja päätöksenteolle annetaan tilaa. Tämä vaatii aikuisilta luovuutta ja mielikuvitusta, sekä rohkeutta heittäytyä lapsen maailmaan. Aikuinen vastaa siitä, että jokaisen lapsen ääni saadaan kuulumaan ja että lasten ideat oikeasti toteutetaan. Kun lasten ideoiden toteuttaminen tehdään näkyväksi esimerkiksi dokumentoinnin kautta, lapset kokevat itsensä tärkeäksi ja saavat kokemuksen siitä, että he pystyvät vaikuttamaan toiminnan sisältöön. Jokaisen lapsen huomioiminen ja havainnoiminen sekä äänen kuuluviin saaminen edellyttävät paljon pienryhmätoimintaa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden

myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuriidentiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Sipoolaisella perinteellä ja suomalaisella kulttuuriperinnöllä on suuri merkitys varhaiskasvatuksessa. Voimme huomioida molempia kansalliskieliämme sekä alkuperäiskansaamme esimerkiksi Kalevalan päivän, Ruotsalaisuuden päivän ja Saamelaisen kansallispäivän yhteydessä. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan eri kulttuurien satuihin, tarinoihin, leikkeihin, juhlaperinteisiin, ruokailutapoihin ym. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuureista tukevat lapsen myönteisen suhtautumisen syntymistä monialaiseen ympäristöön/maailmaan. Koska Sipoo on kaksikielinen kunta, jossa sekä suomi että ruotsi näkyvät jokapäiväisessä arjessa, myös varhaiskasvatuksessa vaalitaan molempien kieliryhmien perinteitä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Pedagogisesti tavoitteelliset perustilanteet

Karvi: Laadun prosessitekijöiden indikaattori nro 11 mukaan ruokailutilanteet, lepoaika ja pukemistilanteet ja muut perustoiminnot toteutetaan pedagogisesti tavoitteellisesti.

Ulkoilu ja liikunta ovat nostettu Sipoon varhaiskasvatussuunnitelmassa tärkeimpien alueiden joukkoon. Monipuolinen liikkuminen sekä retket ja liikuntaleikit kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Koti ja varhaiskasvatus edistävät yhdessä liikunnallista elämäntapaa, sekä vastaavat yhdessä siitä, että lapsi liikkuu valtakunnallisten suositusten mukaisesti. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset (OKM 2016) ovat pohjana liikunnan lisäämisen edistämiseen.

Ruokailu perustuu valtakunnallisiin ravitsemussuosituksiin. Asiakaskyselyn mukaan huoltajat arvostavat terveellistä ja monipuolista ruokaa. Varhaiskasvatuspalvelut tekevät yhteistyötä ruokapalveluiden kanssa, jotta nämä toiveet tulisivat huomioituksi. Lapset opettelevat hyviä pöytätapoja,

ruokailuvälineiden käyttöä sekä itsenäistä ruoan ottamista. Lapsia kannustetaan positiivisin keinoin maistamaan erilaisia ruokia.

Hiljainen hetki ja rauhoittuminen nähdään tärkeänä osana päivää, koska levolla tiedetään olevan positiivinen vaikutus lapsen oppimiseen ja kehitykseen. Päivittäinen lepoaika mahdollistetaan siis kaikille lapsille, kuitenkin niin että jokaisen lapsen yksilöllinen unentarve huomioidaan eikä kenenkään ole pakko nukkua.

Pukemistilanteet liittyvät lapsen arjen taitoihin. Lapsi opettelee huolehtimaan vaatteet ja varusteet paikoilleen sekä pukemaan ja riisumaan itsenäisesti.

Keho-, tunne- ja turvakasvatus

Seksuaalikasvatus varhaiskasvatusiässä perustuu kolmeen asiaan: keho-, tunne- ja turvataitokasvatukseen. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan sekä omaa että toisten kehoa.

Kehokasvatuksen tarkoituksena on vahvistaa lapsen osaamista ja tietoutta kehollisuudesta, kehoitsetunnosta, sukupuolisuuudesta, kehon tuntemuksista sekä moninaisuudesta. Se on uteliaisuutta, leikkisyyttä, tutkimusta ja kysymyksiä, ylöpyttä omasta kehosta sekä myönteisen minäkuvan rakentamista. Lapselle on tärkeää oppia, että oma keho on arvokas, ainutlaatuinen ja tärkeä eikä siihen saa koskea ilman lupaa.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä sosiaalisen kanssakäymisen tukeminen on varhaiskasvatuksen keskeisiä tehtäviä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Kasvattajien osaamiseen panostetaan, ja heitä kannustetaan osallistumaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja kehittäviin koulutuksiin. Lasten kaverisuhteita tuetaan joka päivä arkitilanteissa, ja lapset saavat harjoitella tunteiden tunnistamista ja käsittelemistä yhdessä kasvattajan kanssa. Myös aikuiset toimivat lapsille malleina tunteiden käsittelemisessä.

Turvataitokasvatus on osa tunnekasvatusta, jonka avulla lapsi oppii itsensä puolustamista sekä rajojen vetämistä.

Varhaiskasvatusiässä keho-tunne-turvataitokasvatusta tapahtuu päivittäisten toimintojen, arjen eri tilanteiden sekä tapakasvatuksen kautta. Tällöin seksuaalisuudesta puhuminen ja seksuaalisuuden tukeminen tapahtuvat pienissä kohtaamisissa sekä vuorovaikutustilanteissa. Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen ja käsitteleminen edellyttävät aikuiselta sensitiivisyyttä, erilaisuuden hyväksyntää ja ymmärrystä.

Väestöliitto on julkaissut lapsen seksuaalikasvatukseen liittyvän ohjekirjan kehotunnekasvatuksesta. Siinä tavoitteena on, että jo varhaiskasvatuksessa voidaan tasapuolisesti tukea kaikkien lasten seksuaaliterveyttä. Kasvattajille annetaan selkeät ohjeet ja tiedot asialliseen lasten kehotunnekasvatukseen sekä huoltajien tukemiseen. Näin lasten oikeudet, turvataidot, tiedot ja myönteinen minäkuva sekä kehoitsetunto vahvistuvat varhaiskasvatuksessa ja kodeissa.

Seksuaalikasvatuksen aihealueet

- Keho, kehitys
- Läheisyys, nauttiminen ja itsetunto
- Tunteet
- Lisääntyminen
- Hyvinvointi, terveys
- Normit, tavat
- Oikeudet
- Moninaisuus ja ihmissuhteet

WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan tehty hyvän seksuaalikasvatuksen kahdeksan aihealuetta. (WHO 2010; Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 12–13.)

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kehittymistä nykypäivän viestinnässä. Lapsille luodaan oppimisympäristö, jossa he voivat tutustua tieto- ja viestintäteknologiaan ja rikastuttaa oppimistaan aikuisen ohjauksella. Heille tarjotaan mahdollisuuksia omaehtoiseen kokeiluun ja yhdessä tekemiseen. Lähtökohtana on lasten oma kokemusmaailma, mielenkiinnon kohteet ja toimintaympäristö välineineen ja sisältöineen. Oppimispelien rinnalla lapsia opastetaan erilaisten välineiden käyttömahdollisuuksiin, esimerkiksi oman arjen dokumentointiin. Lapset mm. arvioivat omaa oppimisympäristönsä sekä osallistuvat itse sen muokkaamiseen ympäristöä valokuvaamalla. Tieto- ja viestintäteknikan monipuolisella hyödyntämisellä lisätään myös huoltajien tietoisuutta varhaiskasvatuksen toiminnasta.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä,

vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. Osallisuuden näkökulmia on kuvattu laajemmin luvussa 3.

Osallisuuden lupaus

Kuuntelemme lapsia:

"Saat kertoa minulle ajatuksistasi. Lupaan pysähtyä ja kuunnella."

Tuemme lapsia mielipiteiden ilmaisemisessa:

"Lupaan, että mahdollistan sinulle sopiva tavan ilmaista mielipiteesi, ajatuksesi ja tunteesi. Lupaan tukea ja rohkaista sinua."

Otamme lapset mukaan päätöksentekoon ja huomioimme heidän näkemyksensä:

"Lupaan selittää asioita sinulle, jotta voit muodostaa asiasta oman mielipiteen. Lupaan ottaa sinun näkemyksesi huomioon, ja perustelen sinulle tehdyt ratkaisut. Kerron sinulle, miten sinun näkemyksesi on vaikuttanut ratkaisuihin."

Jaamme lasten kanssa valtaa ja vastuuta:

"Lupaan kohdella sinua kannustavasti, ja luottaa sinun kykyihisi ikä- ja kehitystasosi mukaisesti. Autan sinua vaikuttamaan elämääsi."

3. TOIMINTAKULTTUURI

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Sitä muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus tahattomat tekijät. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Pedagogisen toimintakulttuurin osa-alueita ovat:

- Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
- Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö
- Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus
- Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Jokaisella varhaiskasvatusta tarjoavalla yksiköllä on mahdollisuus yhteen kokonaiseen suunnittelupäivään vuosittain. Tällöin toimintaa arvioidaan ja kehitetään dokumentoinnin perusteella, ja päätetään yhteisistä linjauksista seuraavaa toimintakautta varten. Kasvattajat arvioivat toimintakulttuuriin liittyviä osa-alueita erillisen arviointityökalun avulla (katso osio 6, toiminnan arviointi ja kehittäminen sekä liite 3).

Käytössä oleva arviointityökalu:

Toimintakulttuurin arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa				
Tähtien väri ja pöytä				
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	Leikki ja vuorovaikutus kannustavana yhteisönä	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa
Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat? Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat?	Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan? Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan?	Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa? Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa?
Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat? Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat?	Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan? Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan?	Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa? Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa?
Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat? Onko yhteisössä selkeä toimintakulttuuri, jota kaikki osaajat ja lapset osaavat?	Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko leikkiä ja vuorovaikutusta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan? Onko kaikki lapset osallistuneet toimintaan?	Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi? Onko kulttuurista moninaisuutta hyödynnetty lasten oppimisen ja kasvun tukemiseksi?	Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa? Onko lasten hyvinvointia ja turvallisuutta huomioitu toiminnassa?

Suunnittelupäivää tärkeämpään rooliin nousevat kuitenkin säännölliset opettajien peda-tiimit sekä ryhmien tiimipalaverit, joissa tehdään välitöntä arviointia ja suunnitellun toiminnan muokkaamista. Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja kasvattajien toimintatapoja ja toiminnan organisointia käydään säännöllisesti läpi. Ei toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen toimintakulttuurissa on tärkeää toiminnan kehittämisen kannalta. Sipoossa käytetään suunnittelupäivien ja tiimipalaverien lisäksi myös muita itsearvioinnin menetelmiä, kuten pedagogisia palavereita, tiimisopimuksia, ryhmävasua, tavoite- ja tukikeskusteluja sekä tarvittaessa työnohjausta.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Karvi: Laadun rakennetekijöiden indikaattori nro 15 mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutus ja muu ammatillisen osaamisen kehittäminen ovat suunnitelmallisia ja perustuvat osaamisen todennettuihin kehittämistarpeisiin. Täydennyskoulutukseen kannustetaan ja siihen luodaan mahdollisuuksia.

Sipoon kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstöä koulutetaan sekä kunnan järjestämissä että ulkopuolisissa koulutuksissa. Varhaiskasvatusta kehitetään työyhteisöjen sisäisissä palaverissa, varhaiskasvatustyöryhmien välisissä pedagogisissa tapaamisissa ja esimiesten sekä erityisopettajien yhteisissä tapaamisissa. Sipoon varhaiskasvatuksessa arvostetaan kehittävää työtettä ja hyödynnetään oman henkilöstön asiantuntijuutta kehittämistyössä.

Esimies huolehtii siitä, että henkilöstön koulutustarpeet kirjataan koulutussuunnitelmaan. Koulutussuunnitelman painopistealueet määräytyvät kulloisenkin tarpeen mukaan. Sipoossa toimii myös koulutustyöryhmä, joka suunnittelee koko henkilöstöä koskevia koulutuskokonaisuuksia toimintavuosittain.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

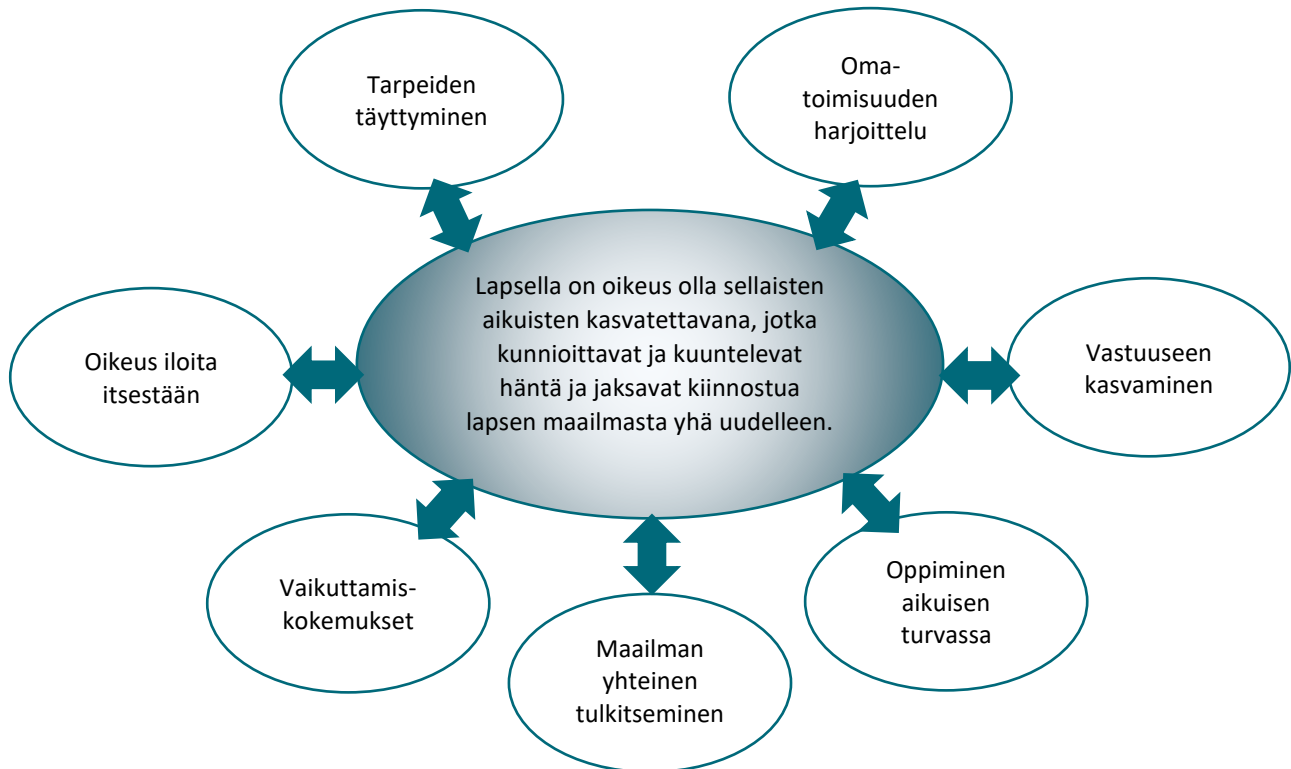
Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa.

Kasvattajat mahdollistavat sen, että lapset saavat mahdollisuuden leikkiä sekä yksin että yhdessä muiden kanssa. Sanalliseen viestintään ja ohjeistukseen kiinnitetään huomiota, jotta aikuinen ei toimillaan rajaa leikin mahdollisuuksia. Omat käsitykset sukupuolirooleista ja stereotyypeistä tiedostetaan, oppimisympäristö rakennetaan sukupuolisensitiivisesti. Aikuiset ovat aidosti läsnä, havainnoivat lasten leikkejä sekä osallistuvat itse niihin. Leikki on keskeinen ilmaisukanava lasten tunteille ja tärkeä hyvinvoinnin lähde. (Aiheesta lisää luvussa 4.3)

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

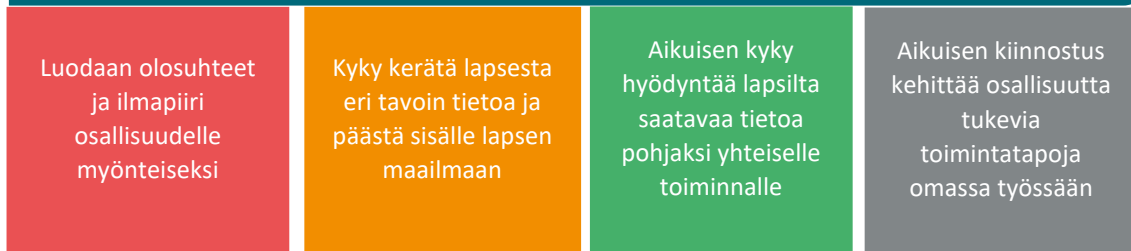
Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Lapsen osallisuuden määritelmä (Venninen, Leinonen & Ojala, 2011)

Lapsen oma kokemus osallisuudesta vaikuttaa vahvasti osallisuuden kokonaisuuteen, sillä lapsi kokee toiminnan merkityksellisenä juuri tunne-elämyksen kautta. Pelkkä lasten *kuuleminen* ja *kuunteleminen* eivät riitä, vaan lapselle pitää muodostua *tunne* siitä, että hän tulee kuulluksi ja että hän voi vaikuttaa omaan arkeensa. Osallistuminen on osallisuuden edellytys, mutta pelkkä osallistuminen ei takaa aitoa osallisuutta. Lapsi voi myös olla osallinen, vaikka hän ei osallistu toimintaan. Osallisuuden tunne ei synny yksin toimisessa, vaan siihen liittyy aina vuorovaikutusta toisten kanssa. Toimiessaan yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa lapsi oppii erilaisia yhteistyötaitoja kuten keskustelemista, neuvottelemista sekä kompromissien tekemistä. Nämä taidot auttavat häntä hänen pyrkiessään tuomaan omaa näkemystään kuuluviin, ja samalla hän oppii antamaan tilaa muiden näkemyksille. Jos lapsi kokee, että hänen mielipiteitään kunnioitetaan, hän oppii myös kunnioittamaan muiden mielipiteitä. Osallisuus tarkoittaa siis käytännössä sitä, että aikuiset ja lapset toimivat yhteistyössä toistensa kanssa sisältäen kuuntelemista, kuulluksi tulemistä, yhteisiä ideoita, neuvotteluja sekä toiminnan suunnittelemista, toteuttamista ja arviointia.

Lasten osallisuuden kulmakivet aikuisen toiminnassa
(Lasten osallisuus tai sen puute ilmenee kaikissa päiväkodin toiminnoissa.)

Mukailtu Venninen & Leinonen, 2010

Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakkoodotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille.

Varhaiskasvatuskentällä tehtävää tasa-arvotyötä ohjaa kolme perusperiaatetta:

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurisesti moninaisessa ja kielitietoisessa toimintakulttuurissa toteutuvat arvoperustassa mainitut periaatteet yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta, perheiden monimuotoisuudesta sekä Sipoossa tärkeänä koetusta yhteishengen luomisesta. Jokainen lapsi ja perhe kohdataan yksilöllisesti, huomioiden ja arvostaen perheen kieli- ja kulttuuritaustaa. Ammatillisuus on olennaisen tärkeää avoimessa ja rakentavassa keskustelussa, kun pohditaan moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Henkilöstö päivittää tietojään ja kehittää toimintaansa täydennyskoulutuksen avulla.

Karvi: Laadun prosessitekkijöiden nro 21 mukaan henkilöstö rakentaa ja ylläpitää ryhmässä ilmapiiriä, joka perustuu lasten yksilöllisten erojen sekä erilaisten kulttuurien, uskontojen ja katsomusten arvostamiselle. Henkilöstö tukee lasten monikielisyyttä ryhmässä.

Kielellinen, kulttuurinen sekä katsomuksellinen moninaisuus nähdään myönteisenä osana lapsiryhmän arkea. Lapsen omaa äidinkieltä arvostetaan. Lasten erilaiset kulttuuritaustat voivat näkyä varhaiskasvatuksen arjessa esimerkiksi eri leikkien, musiikin, ruoan, tarinoiden, tapojen ja juhlien kautta.

Vieraskielisten lasten suomen kielen oppimisen tukemiseksi on laadittu yhteinen ohjeistus, *Suomi toisena kielenä* -opetussuunnitelma (Katso tarkemmin osio 4.5, Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia).

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Lapsen hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa.

Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kiusaamisen ehkäisyn toimentasuunnitelma Sipoon varhaiskasvatuksessa

Keskeisin arvo on lapsen oikeus hyvään lapsuuteen. Tämän arvopohjan mukaan jokaista lasta kohdellaan tasavertaisesti ja jokaisen lapsen persoonallisuutta kunnioitetaan. Lapsi hyväksytään omana itsenään, hän tulee kuulluksi ja nähdyksi ja saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. Lapsi voi luottaa aikuisiin ja tuntee olonsa turvallisiksi varhaiskasvatuksessa ollessaan. Lapsella on oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen. Henkilöstön, lasten ja huoltajien yhteistyössä tärkeää on rehellisyys ja avoimuus.

Oleellista kiusaamisen ehkäisyssä on huomioida oheiseen kuvaukseen sisältyvät seikat:

Mitä on kiusaaminen?

Kiusaamista on se, kun lapsi joutuu toistuvasti ja pidemmän aikaa yhden tai useamman henkilön kielteisten tekojen kohteeksi. Kiusattu lapsi voi tuntea itsensä muita huonommaksi, uhatuksi, arvottomaksi tai torjutuksi.

Tunne kiusatuksi tulemisesta on yksilöllistä. Herkkä lapsi voi kokea jo yksittäisen tapahtuman kiusaamiseksi ja hän pelkää, että teko toistuu. Henkilökunnan on tärkeää suhtautua tällaisiin tapauksiin vakavasti. Yksittäiset teot eivät ole kiusaamista, mutta niiden seurauksena lapsi voi tuntea itsensä turvattomaksi. Kiusaamistilanteissa tulee aina huomioida lapsen oma kokemus kiusaamisesta ja tämän kokemuksen merkitys.

Miten kiusaamista ehkäistään?

Kiusaamisen ehkäisyssä on olennaista aikuisen omat asenteet sekä toiminnan kautta välittyvät mallit. Aikuisten keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta.

Lapsiryhmän ryhmäyttäminen toimintakauden alussa on tärkeää yhteishengen ja vertaissuhteiden luomisessa. Aikuinen toimii johdonmukaisesti kasvattajana, on valppaana ja tietoinen siitä, mitä lapsiryhmässä tapahtuu. Lasten leikkiä ohjataan, havainnoidaan, tuetaan sekä turvataan. Lapsia kannustetaan selvittämään pienet ristiriitatilanteet ja riidat itse tarvittaessa aikuisen avustuksella. Tilanteisiin puututaan heti.

Aikuisen tehtävänä on luoda lapsille avoin ja turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi voi ja haluaa kertoa aikuiselle mahdollisesta kiusaamisesta. Lapsen tulee saada luottaa siihen, että aikuinen on läsnä ja auttaa tarvittaessa. Lasten kanssa keskustellaan kiusaamisesta ja siitä, miltä se tuntuu. Satukirjojen teemoja hyödynnetään, esim. ystävyyttä, ulkopuolisuutta, anteeksi pyytämistä ja antamista. Toiminta toteutetaan pienryhmissä, jolloin on helpompi huomata, jos kiusaamista esiintyy.

Miten kiusaaminen huomataan ja miten siihen puututaan?

Aikuinen puuttuu kiusaamistilanteisiin heti kiusaamisen ilmettyä. Aikuisen tehtävä on havainnoida lasten leikkejä ja vuorovaikutussuhteita sekä tunnistaa kiusaamistilanteet mahdollisemman varhaisessa vaiheessa. Tapahtumat selvitetään keskustelemalla lasten kanssa ottaen huomioon lasten ikätaso, ja puhutaan kiusaamistilanteen herättämistä tunteista ja syy-seuraussuhteista. Aikuinen toimii puolueettomasti ja pyrkii havainnoimaan toiminnan tarkoituksen.

Aikuisen on tiedettävä tapahtumien oikea kulku ennen kuin asetetaan seuraamuksia. Anteeksi pyydetään niin, että lapsi ymmärtää, mitä hän pyytää anteeksi. Sovinnon sekä hyvityksen teot toteutetaan lasten omat näkemykset ja ratkaisuehdotukset huomioiden. Henkilökunta seuraa tilannetta myös tapahtuman jälkeen. Tarvittaessa koko henkilökuntaa sekä yksikön esimiestä informoidaan asiasta. Perheelle kerrotaan tapahtuneesta ja tarvittaessa järjestetään palaverin, jossa kaikki asianomaiset, lapset ja heidän huoltajansa ovat paikalla.

Miten kiusaamisen ehkäisyn onnistumista arvioidaan?

Jatkuvaa arviointia kiusaamisen ehkäisystä, havaitsemisesta sekä siihen puuttumisesta käydään tiimi- ja iltapalavereissa. Asiaa käydään läpi myös uusien työntekijöiden kanssa.

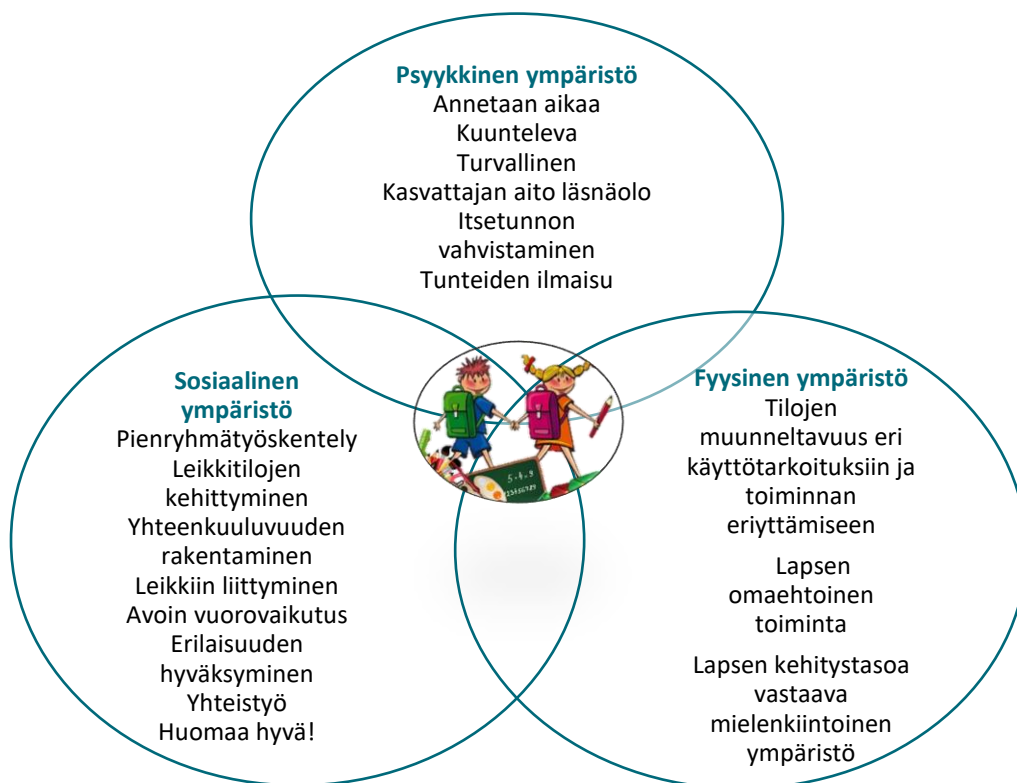
Kiusaamisen ehkäisy on vaikuttamista lapsiryhmän toimintaan, turvallisen ryhmän luomisesta sekä vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Kiusaamisen ehkäisyssä oleellista on opettaa lapsille taitoja selvitä erilaisista sosiaalisista tilanteista. Kiusaamisen ehkäisy perustuu siihen, että kasvatushenkilöstö ymmärtää oman toimintansa merkityksen ilmiön olemassaoloon. Aikuisen tehtävänä on tunnistaa kiusaamistilanteet, kantaa vastuu niihin puuttumisesta sekä ennaltaehkäisystä.

Lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja harjoitellaan mm. pedagogisesti suunnitellun pienryhmätoiminnan ja tuetun leikin avulla. Tukena voi käyttää erilaisia sosiaalisten ja tunnetaitojen kehittämisohjelmia (esi. Askeleittain/Stegvis; Kompisväskan; Tunnetuksi ja Mututoukka). Toimintakulttuurin arvioinnin yhteydessä käsitellään myös kiusaamista.

3.1 Oppimisympäristö

Varhaiskasvatusympäristö voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön:

- Fyysiseen ympäristöön kuuluvat rakennetut tilat ja lähiympäristö sekä erilaiset materiaalit ja välineet.
- Psyykkinen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu yleisestä ilmapiiristä, johon jokainen työntekijä vaikuttaa.
- Sosiaalisessa ympäristössä korostuu jatkuva vuorovaikutus ja yhteistyökyky. Lapsi kokee osallisuutta, jos hän saa omakohtaisen kokemuksen siitä, että hänellä on lupa vaikuttaa arkeen varhaiskasvatuksessa.

(Mukailtu: Isonkyrön varhaiskasvatussuunnitelma)

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä osiassa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoitukseenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö. Sipoon varhaiskasvatussyksiköihin on laadittu yksikkökohtaiset pelastussuunnitelmat, jotka sisältyvät kuntakohtaiseen turvallisuussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksella on oma Turvallisuuskansio, johon on kirjattu kaikki turvallisuuteen liittyvät asiat. Tapaturma- ja ensiaputilanteisiin on laadittu Ensiapukansio. Päiväkodeille on painettu laminoidut ohjekortit tapaturma-, ensiapu- ja riskitilanteita varten. Retkiä varten täytetään erillinen Retken turvallisuussuunnitelma.

Karvi: Laadun prosessitekijöiden indikaattorin nro 13 mukaan henkilöstön tulee suunnitella ja rakentaa oppimisympäristö siten, että se kannustaa lapsia leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, luomaan ja ilmaisemaan. Oppimisympäristöä tulee arvioida ja muokata säännöllisesti lasten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan siten, että se haastaa ja innostaa lapsia oppimaan.

Inklusion periaatteiden mukaisesti oppimisympäristö suunnitellaan ja järjestetään yhdessä lasten kanssa, ja sitä myös arvioidaan lasten kanssa ikätaso huomioiden. Tiloja muokataan lapsille mieluisiksi, ja niitä tarkastellaan lapsen silmin. Näin toteutuu lapsen osallisuus, tilojen muunneltavuus sekä eri leikkien vaihtoehtoisuus. Oppimisympäristöt ja materiaalit ovat muokattavissa lasten tarpeiden mukaan. Lapsi on aktiivinen toimija. Sipoossa käytetään yhtenä arvioinnin työkaluna mosaiikkimenetelmään perustuvaa valokuvausmenetelmää, jonka kautta lapset saavat itse vaikuttaa oppimisympäristöönsä (Katso lisää osioissa 6, Toiminnan arviointi ja kehittäminen). Lasten itse ottamien kuvien lisäksi myös aikuiset dokumentoivat pedagogista toimintaa, jolloin aikuisten näkemykset täydentävät lasten mielipiteitä. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Välineet pyritään pitämään lasten saatavilla. Tiloja mietitään mahdollisuuksien mukaan lasten näkökulmasta siten, ettei esimerkiksi kaikkia tavaroita aina tarvitsisi siivota käytön jälkeen paikoilleen. Tiloissa pyritään säilyttämään myös jonkin verran matalia tuoleja sekä pöytiä, jotta lapset ylettyvät itse näkemään mitä pöydällä on ja jotta he voivat halutessaan spontaanisti istuutua pöydän ääreen. Sääntöjä mietitään lasten näkökulmasta, ja turhat kiellot poistetaan.

Avoimen varhaiskasvatuksen toiminnassa tilat ovat yhteiskäytössä ja lapset ovat varhaiskasvatuksen piirissä vaihtelevia aikoja. Avoimessa varhaiskasvatuksessa toiminnan lähtökohtina ovat lasten mielenkiinnon kohteet, leikki sekä vertaissuhteet. Oppimisympäristössä huomioidaan nämä näkökulmat.

Perhepäivähoidossa oppimisympäristönä toimii hoitajan koti. Eri-ikäisten lasten tarpeet leikkivälineissä ja oppimisympäristön rakentamisessa otetaan huomioon. Perhepäivähoidossa käytetään suunnitelmallisesti lähiympäristöä

oppimisympäristönä. Lähiretkillä käydään usein ja lapsille annetaan mahdollisuus vauhdikkaaseen liikkumiseen.

Myös luontoa, lähiympäristöä sekä leikkipuistoja käytetään säännöllisesti mahdollisuuksien mukaan oppimisympäristönä. Niitä hyödynnetään sekä liikunta- ja luontoelämysten että oppimisen paikkoina. Esimerkiksi metsäretket, kävelyretket sekä lähiympäristössä leikkiminen rikastuttavat lasten arkea ja tuovat oppimisympäristöön uuden ulottuvuuden. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä.

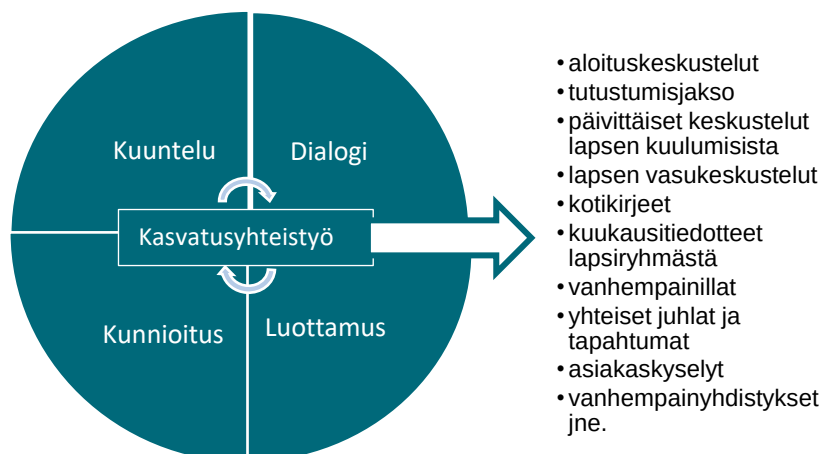
3.2 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Sipoossa toteutetaan yhteistyötä lasten huoltajien kanssa kumppanuusperusteisen kasvatusyhteistyön periaatteiden mukaisesti, jossa keskiöön nousevat kuuleminen, luottamus, kunnioitus ja dialogisuus. Dialoginen kasvatusyhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta kumppanuuden rakentamisessa. Kasvatusyhteistyössä henkilöstön tulee huomioida perheiden moninaisuus ja arvostaa huoltajien näkemystä ja tietämystä omasta lapsestaan ja antaa heille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Tarvittaessa käytetään tulkkia molemminpuoleisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksessa.

Karvi: Laadun rakennetekijöiden indikaattori nro 21 mukaan lasten siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuspalveluiden sisällä sekä edelleen esiopetukseen ja perusopetukseen suunnitellaan ja toteutetaan niin, että lapsen oppimispoluista muodostuu sujuva ja tasa-arvoinen jatkumo.

Tärkeän osan yhteistyön sekä lapsen turvallisuudentunteen rakentamisesta muodostaa Sipoon yhtenäisen aloituksen käytäntö. Jokaiselle varhaiskasvatuksen piiriin tulevalle lapselle tarjotaan mahdollisuutta tutustumiskäyntiin perheen kotona, jolloin kasvattaja tapaa lapsen ja hänen perheensä heille tutussa ja turvallisessa ympäristössä ennen varhaiskasvatuksen aloittamista. Tämän lisäksi suosittelemme jokaiselle uudelle lapselle 1-2 viikon mittaista tutustumisjaksoa tulevassa varhaiskasvatyksyksissä, jonka aikana lapsi saa rauhassa tutustua uuteen ympäristöön huoltajansa kanssa sekä pikkuhiljaa harjoitella erotilanteita. Aloituskeskustelun pohjana käytetään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ensimmäistä osaa. Kun lapsi vaihtaa ryhmää tai siirtyy kokonaan uuteen varhaiskasvatyksikköön, perheille tarjotaan uutta tutustumiskäyntiä lapsen kotiin. Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen saman yksikön sisällä, henkilökunta voi myös järjestää lapselle mahdollisuuden tutustua uuteen ryhmään pikkuhiljaa esimerkiksi vierailujen ja yhteisen toiminnan kautta. Esiopetukseen siirtyville lapsille järjestetään tutustumiskäyntejä tulevaan esiopetuksyksikköön.

Karvi: Laadun prosessitekijöiden indikaattorin nro 25 mukaan kasvatusyhteistyön lähtökohtana on lapsen ja hänen huoltajiensa arvostaminen sekä avoin, tasavertainen ja luottamuksellinen suhde. Vuorovaikutuksessa näkyy kunnioitus huoltajien tuntemukseen lapsesta ja henkilöstön ammatillinen tieto ja osaaminen.

Sipoossa käytetään rinnakkain monia eri yhteistyön keinoja, joiden avulla huoltajien osallisuutta pyritään lisäämään. Luonnolliset yhteistyömuodot ovat jokapäiväisen vuorovaikutuksen lisäksi esimerkiksi vanhempainillat, teema-palautteet, erilaiset kyselyt sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa käsittelevät tapaamiset ja tarvittaessa. Myös yhteiset juhlat ja tapahtumat lisäävät huoltajien osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. On tärkeää käyttää sekä tieto- ja viestintäteknologisia keinoja että päivittäistä kanssakäymistä yhteistyössä huoltajien kanssa. Sähköiset järjestelmät ja ohjelmat tarjoavat keinoja nopeaan ja helppoon viestintään, unohtamatta kuitenkaan perinteisimpiä keinoja kuten palautelaatikon tai toiveiden puun käytön. Oleellista on, että huoltajat voivat halutessaan vaikuttaa varhaiskasvatuksen toteuttamiseen oman lapsensa hoitoon, kasvatukseen sekä opetukseen liittyen.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään

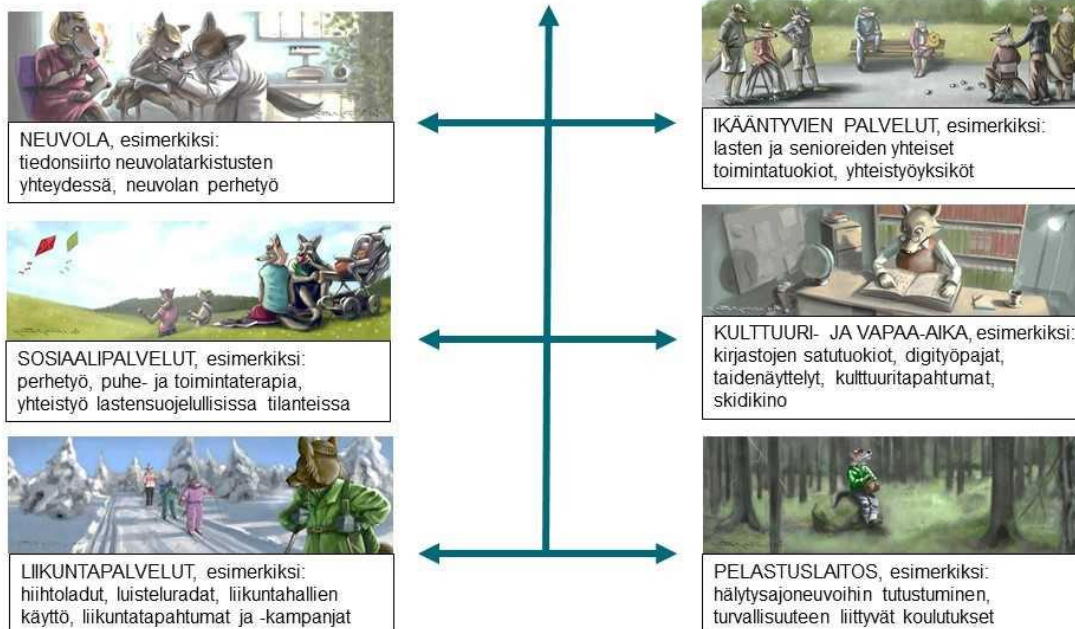
varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Karvi: Rakennetekijöiden indikaattoreiden nro 23 mukaan henkilöstö tekee yhteistyötä varhaiskasvatuksen muiden ammattilaisten, perusopetuksen ammattilaisten sekä huoltajien kanssa, jotta lapsen hyvinvointi ja oppiminen toteutuisi eri toimintamuodoissa ja yksiköistä toiseen sekä esiopetuksesta perusopetukseen siirryttäessä.

Kaikkien 3, 4 ja 5 vuotta täyttävien lapsien kohdalla täytetään tiedonsiirtolomake neuvolatarkastusta varten, joka toimitetaan neuvolaan etukäteen. Tiedonsiirtolomake myös palautetaan neuvolan toimesta takaisin lapsen varhaiskasvatussyksikköön tarkistuksen jälkeen. Lomakkeessa kartoitetaan lapsen leikkiä, päivittäistoimintoja, taitoja sekä kehitystä kielen, motoriikan, hahmottamisen, tunne-elämän ja sosiaalisten taitojen osalta. Neuvola tarjoaa perheille myös perhetyön palveluja. Jokaiseen lasta odottavaan perheeseen pyritään esimerkiksi tekemään kotikäynti, ja perhe voi tarvittaessa saada tukea neuvolan perheohjaajalta sekä raskauden että pikkulapsivuosien aikana. Neuvolan lisäksi perheet voivat saada apua ja tukea arjen haasteisiin myös lapsiperheiden sosiaalityön sekä kotipalvelun kautta. Varhaiskasvatuksen muita luontaisia yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi puhe- sekä toimintaterapeutit. Kaikki yhteistyö tapahtuu kuitenkin huoltajien suostumuksella.

Varhaiskasvatuksen kunnalliset yhteistyömuodot

Muita lähiympäristön yhteistyötoimijoita ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut. Sipoo tunnetaan kotiseutuaan arvostavana, laajaa eri sektorien välistä yhteistyötä tekevänä kuntana. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi liikuntapalveluiden kanssa erilaisten liikuntatapahtumien yhteydessä sekä luisteluratojen, hiihtoladujen, urheilukenttien ja liikuntahallien käyttämisessä. Liikuntatoimella on myös oma liikunnanohjaaja, jonka vastuualueisiin kuuluu varhaiskasvatuksen liikunnan edistäminen ja tukeminen.

Jokaiseen varhaiskasvatussyksikköön on valittu liikuntavastaava, joiden innostajana liikuntatoimen ohjaaja toimii.

Kulttuuripalveluiden kanssa yhteistyötä tehdään mm. teattereiden, kirjastojen satuhetkien sekä kirjojen lainaamisen muodossa. Ikääntyvien palveluiden kanssa toteutetaan yhteisinä toimintatuokioita senioreiden ja lasten kesken. Sipoon kulttuuriperintöä vaalitaan, ja lasten kanssa tutustutaan mahdollisuuksien mukaan myös erilaisiin historiallisiin kohteisiin kuten muinaisjäännekseen Sibbesborg, kotiseutumuseoon Sibbesgården, maatalous- tai koulumuseoihin sekä Sipoon kirkkoihin. Sähköavusteisten pyörien eli Muksubussien avulla on helpompi toteuttaa retkiä pienryhmässä lähiympäristön kohteisiin.

Tiedonsiirto eri toimijoiden välillä

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että sekä varhaiskasvatuksen että esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

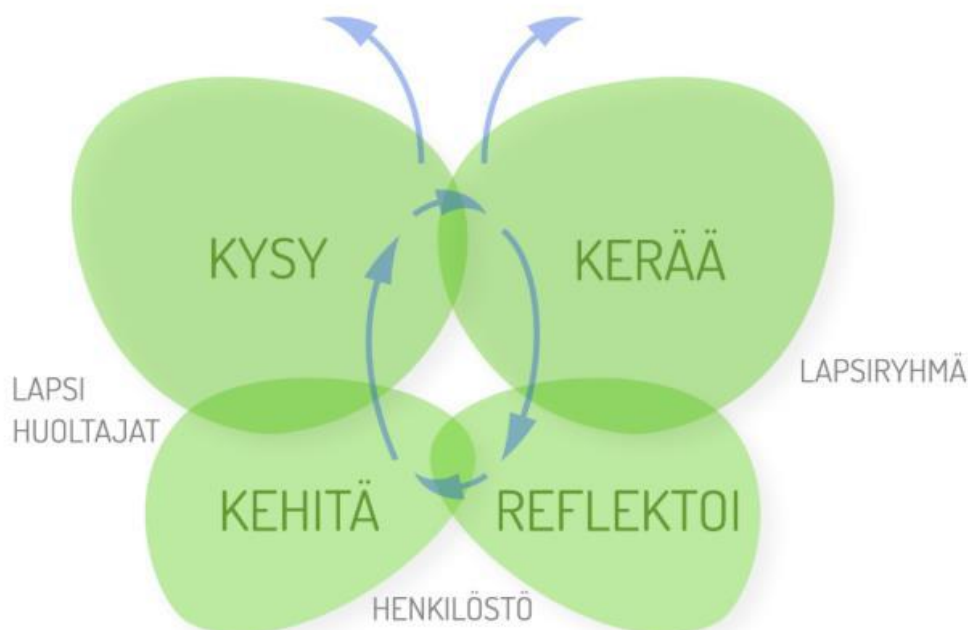
Yhtenäisen aloituksen lisäksi Sipoossa huolehditaan tiedon siirtymisestä myös koko varhaiskasvatuspolun aikana sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen. Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen tai varhaiskasvatusmuodosta toiseen, sovitaan huoltajien ja varhaiskasvatussyksiköiden kanssa siirtymiseen liittyvät käytännöt. Tiedon siirtyminen ryhmästä toiseen on aina kasvattajien vastuulla. Esiopetukseen siirtyvien lasten asioista keskustellaan yhteisessä siirtopalaverissa, johon osallistuvat tulevan esikoululaisen nykyinen kasvattaja/yksikön esimies ja tulevan esikoulun opettajat/esimiehet sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Käytössä on myös yhtenäinen tiedonsiirtolomake.

Toiminnan kannalta välttämättömän tiedon siirrossa noudatetaan aina yleisiä tietosuojasetteksiä (GDPR) sekä kansallista tietosuojalakia.

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot,

kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa.

Kuva: Opetusneuvos Pia Kola-Torvinen

KYSY: Mikä on tärkeintä? Koska pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, täytyy dokumentointi kohdistaa tiettyihin, tarkoituksenmukaiselta tuntuviin kysymyksiin.

KERÄÄ: Millä keinoin saadaan vastauksia kysymyksiin? Dokumentteja kerätessä, etsiydytään tilanteisiin tai valitaan dokumentointimenetelmiä, joiden avulla voi löytyä mahdollisia vastauksia.

REFLEKTOI: Dokumentointi saavat pedagogisen painotuksen, kun niitä tarkastellaan ja niistä keskustellaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa tavoitteena varhaiskasvatuksen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen.

Dokumentit tallettavat ja heijastelevat joitakin osia tapahtumista, näkemyksistä, kokemuksista ja tunteista. Ne eivät kuitenkaan sellaisenaan ole totta tai ainut näkökulma asiaan, vaan avaavat väyliä omien ja yhteisten tulkintojen luomiseen ja kertomiseen.

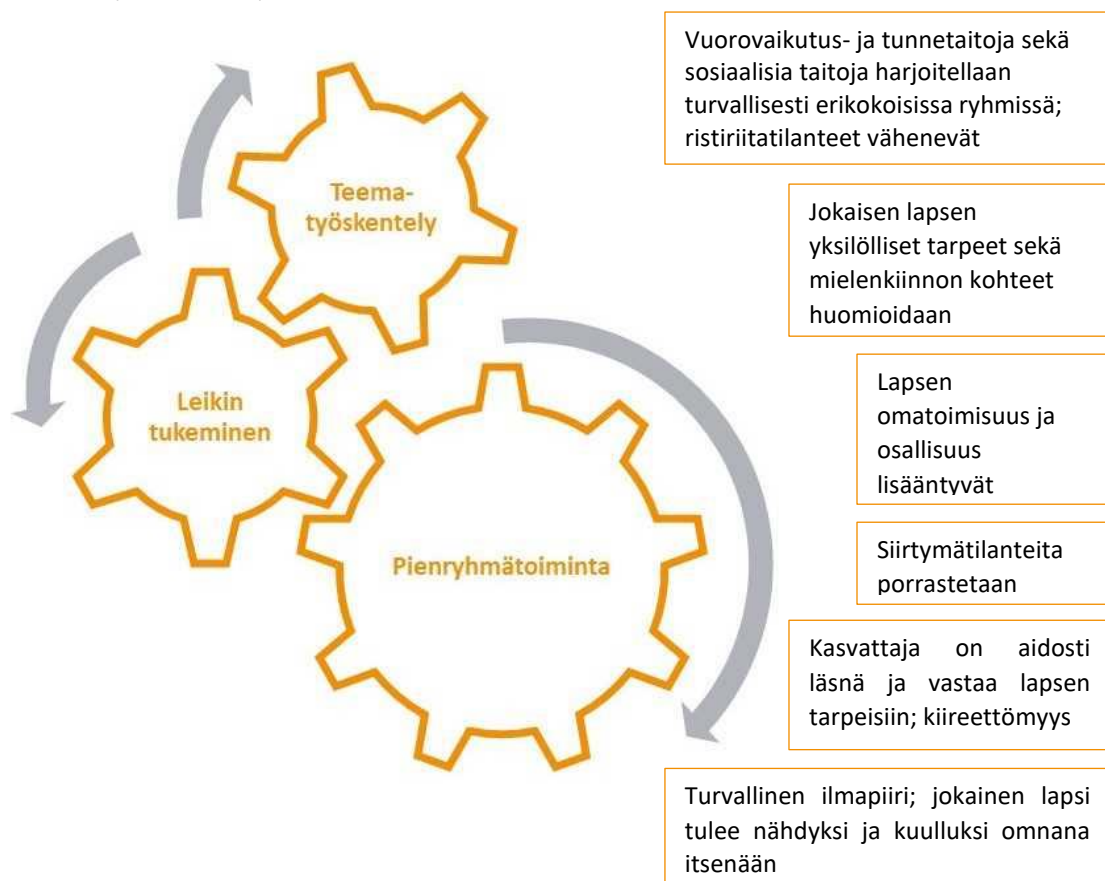
- Mitä vastauksia kysymyksiin saatiin?
- Mitä näkökulmia löydettiin?
- Miten niihin suhtaudutaan?

KEHITÄ: Mitä sitten tehdään?

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan.

- Miten toimintaa kehitetään?
- Mitä sisältöjä, menetelmiä tai tavoitteita seuraavaksi valitaan?

4.2 Monipuoliset työtavat

Sipoossa korostetaan **pienryhmätoimintaa**. Lapset jaetaan joustavasti pienempiin ryhmiin päivän mittaan esimerkiksi yksilöllisten tarpeiden, iän, mielenkiinnon kohteiden tai vertaistuen mukaan. Pienryhmien rakennetta ja sitä ohjavia aikuisia vaihdellaan, jotta lapset oppivat toimimaan erilaisissa kokoonpanoissa ja saavat nauttia ryhmän kaikkien aikuisten osaamisesta. Kasvattajat pohtivat tietoisesti miksi, miten ja millä perusteilla ryhmät jaetaan, ja he vastaavat myös siitä, että lapsille tarjotaan monipuolista ja suunnitelmallista toimintaa. Jokaisen lapsen tarpeet tulee huomioida pienryhmiä muodostettaessa, kuitenkin niin että lapset saavat olla itse mukana valitsemassa heitä kiinnostavan toiminnan. Tästä syystä on oleellisen tärkeää, että aikuiset ovat aidosti läsnä, havainnoivat lapsia sekä oppivat tuntemaan jokaisen lapsen tarpeet sekä mielenkiinnon kohteet. Pienemmissä ryhmissä toimiessa voidaan porrastaa esimerkiksi ulos siirtymistä, jolloin päivästä muodostuu lapsille kiireetön ja rauhallinen. Pienryhmätoimintaa ei siis toteuteta vain aamupäivän toimintatuokion aikana, vaan päivä suunnitellaan kokonaisuudeksi.

Pienryhmätoiminnan lisäksi Sipoossa käytetään **teematyöskentelyä** yhtenä monipuolisista työtavoista. Teematyöskentelyn perustana on aina pedagogiset tavoitteet sekä pedagoginen ajattelutapa, ja teemat valitaan lasten toiveiden ja tarpeiden sekä kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Teemoja voidaan toteuttaa eri pituisina ja eri sisältöisinä, kuitenkin niin että on mahdollista tehdä yhteistyötä muiden ryhmien tai yksiköiden välillä. Yhteiset projektit sekä työskentelytapojen jakaminen kasvattajien kesken luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta, sekä lisäävät arvoperustassa mainittua yhteishenkeä. Työtapoja valittaessa huomioidaan myös lasten mahdollisuus liikkumiseen, ja laajennetaan oppimisympäristöä myös ulos pihalle, metsään sekä lähiympäristöön. Työskentelytapojen valintaa ohjaa lapsilähtöinen ajattelutapa.

Leikkiä tukevat, monipuoliset työtavat kuvataan tarkemmin osiossa 4.3 (Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteen).

4.3 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 7 mukaan henkilöstö havainnoi ja dokumentoi lasten arkea varhaiskasvatuksessa säännöllisesti ja systemaattisesti ymmärtääkseen lapsen kokemusmaailmaa. Tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

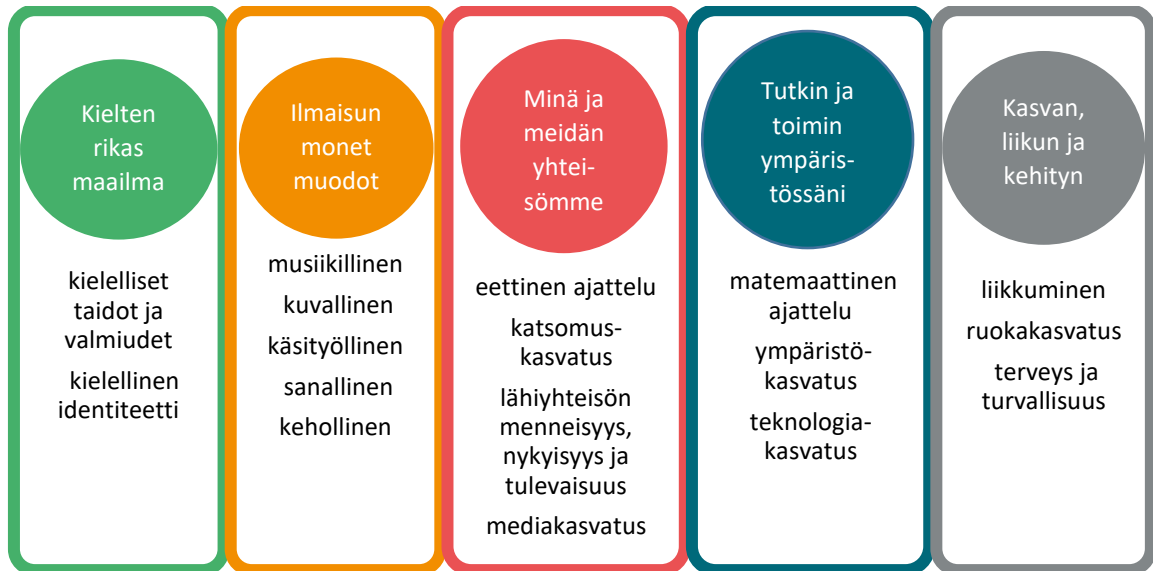
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustavassa yhteisössä näkyy arvoperustassa mainitut painotukset lapsen näkökulman ymmärtämisestä sekä ajan antamisesta yhteiselle ihmettelylle. Lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen määrä vaikuttaa merkittävästi varhaiskasvatuksen laatuun. Vain panostamalla vuorovaikutukseen ja olemalla aidosti niin fyysisesti kuin psyykkisesti läsnä lasten kanssa voidaan todella ymmärtää lasten ajatusmaailmaa, sekä auttaa heitä kehittämään vuorovaikutus- ja tunnetaitoja ja empaattisia kykyjä. Samalla voidaan tehokkaasti ehkäistä kiusaamisen syntymistä.

Leikkiä ja inklusiivisia periaatteita tukevia käytäntöjä ovat:

- **Leikki lähtee lapsesta**
Lapsilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa leikin sisältöön ja kestoön, sekä siihen kenen kanssa he leikkivät – omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Lapset saavat itse rakentaa leikin aikuisen tukemana, ja aikuinen sanoittaa toimintaa ja kannattelee leikkiä.
- **Leikki on koko ajan läsnä**
Lapsilla on mahdollisuus sekä omaehtoiseen että ohjattuun leikkiin, ja leikille annetaan aikaa kehittyä ja jatkua. Leikki on pedagogisen toiminnan perusta, joka tarkoittaa sitä, että leikki on läsnä myös aikuisten arjessa. Erilaisia arkisia tilanteita kuten siirtymätilanteet, pukemistilanteet ja erilaiset odotustilanteet leikillistetään.

4.4 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde, että väline.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Karvi: Laadun prosessitekijä nro 4 mukaan henkilöstö käyttää kieltä mahdollisimman rikkaalla ja monipuolisella tavalla lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Kasvuympäristönä Sipoo tarjoaa mahdollisuuksia tutustua luontevasti esim. suomi/ruotsin kieleen ja kulttuuriin. Lapsia innostetaan osallistumaan päivittäiseen kielelliseen vuorovaikutukseen omien edellytystensä ja taitojensa mukaan.

Leikeissä käytetty kieli ei saa sulkea ketään ulkopuolelle. Kiinnitämme päivittäisessä toiminnassamme huomiota siihen, että toimintaa sanallistetaan kaikissa arjen tilanteissa sekä sisällä että ulkona. Koska toiminta perustuu pienryhmissä toimimiseen, jää jokaiselle lapselle enemmän aikaa keskusteluun sekä aikuisen että toistensa kanssa. Käytämme apuna erilaisia menetelmiä, joiden avulla kielellistä toimintaa lisätään ja tehdään näkyväksi arjessa. Esimerkkejä tällaisista menetelmistä ovat sadutus, kerrontanopat, kertomusten lisääminen lasten piirrustuksiin, kertomuskortit sekä erilaiset dokumentoinnin menetelmät kuten lasten kertomuksien, tokaisujen sekä leikkien kirjaaminen. Käytössä on myös erilaiset vuorovaikutusta ja tunnetaitoja tukevat työmenetelmät.

Lasten kielelliseen kehitykseen vaikuttavia asioita:

Vuorovaikutustaidot: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan

- Sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin. Lapsia kannustetaan kommunikointiin ja puhumaan.

Kielen ymmärtämistäidot

- Aikuisen rooli - runsas kielellinen mallintaminen, toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen.
- Kuvia, esineitä ja tukiviittomia käytetään tarvittaessa tukemaan vuorovaikutusta sekä kielen ymmärtämistä ja kehitystä.
- Paikallisen murteen vaaliminen.

Puheen tuottamisen taidot

- Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja -painoihin.

Kielen käyttötaidot: tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen

- Harjoitellaan tilannetietoista kielen käyttöä; kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja kirjallisuuteen.
- Eläytyminen, huumorin käyttö.

Kielellisen muistin ja sanavarannon laajeneminen: kielellinen ilmaisu monipuolistuu

- Käytetään loruja, laululeikkejä, kielellä leikittelyä, nimeämistä ja kuvaavia sanoja.
- Kiireetön keskustelu, lukeminen ja tarinoiden kerronta.

Kielitietoisuuden kehittyminen: tietoisuus kielen rakenteellisista ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista

- Eri kielten havainnointi ja tutkiminen. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Leikki

- Annetaan leikille aikaa ja tilaa. Aikuinen osallistuu leikkiin.
- Virikkeellinen ympäristö, joka innostaa vuorovaikutukseen ja edistää kielellistä kehitystä.

Vuoropuhelu huoltajien kanssa

- Keskustelu huoltajien kanssa lapsen kielellisestä kehityksestä ja oppimisesta.
- Korostetaan lapsen oman äidinkielen tukemisen merkitystä.
- Keskustellaan kuinka lapsen kielellistä kehitystä voidaan edistää ja tukea.
- Lapsen monikielisyyden tukeminen yhteistyössä.

Monikielisyys/kulttuurinen monimuotoisuus

- Henkilöstöllä tietoa monikielisyydestä ja sitä tukevista työskentelymenetelmistä.
- Henkilöstö etsii aktiivisesti erilaisia tapoja helpottaa vuorovaikutusta niiden huoltajien kanssa, joiden kanssa heillä ei ole yhteistä kieltä.

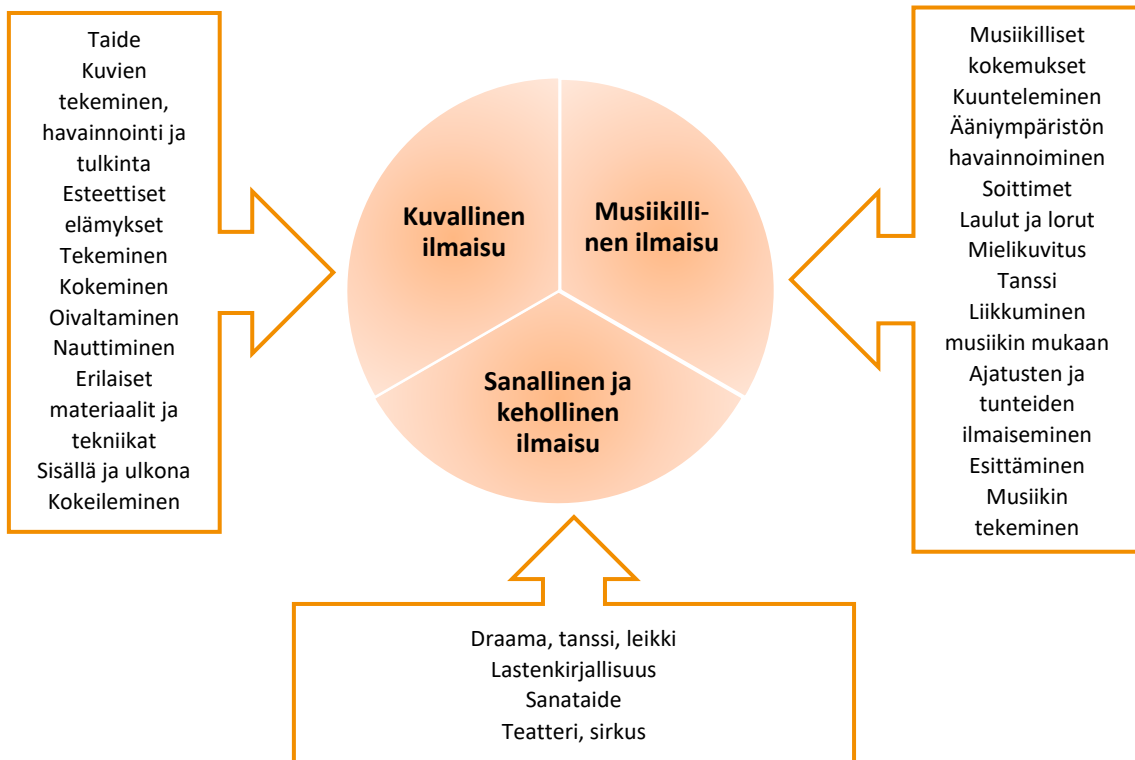
Pedagoginen dokumentointi

- Lapsen kielellisen kehityksen seuraaminen.
- Pedagogiset keskustelut omassa tiimissä dokumentoinnin tuottaman tiedon pohjalta.
- Työtapojen, oppimisympäristön ja toimintakulttuurin kehittäminen tiedon perusteella.
- Lasten osallistaminen aktiivisesti dokumentointiin.

(Liitetty lisäyksiä lasten kielellistä kehitystä tukevasta toimintasuunnitelma mallista; OPH)

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Lasten arkeen sisältyy päivittäin toimintaa, jossa he voivat ilmaista itseään eri keinoin. Sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun panostetaan tasavertaisesti, ja tuodaan esimerkiksi draama ja tanssi yhtä suureen rooliin muiden ilmaisukeinojen rinnalle. Aikuiset tarjoavat lapsille toimintaa myös oman osaamisalueensa ulkopuolelta, jotta toiminnassa painotetaan kaikkia eri alueita tasapuolisesti. Sekä lapset että aikuiset toimivat innostajina, ja myös lapset voivat vaikuttaa toimintaan - aikuinen ei siis suunnittele valmiita toimintamalleja, joka määrittelee toiminnan tuloksen, vaan jokainen lapsi saa mahdollisuuden kokeilla, oppia ja tutkia eri ilmaisun muotoja juuri häntä kiinnostavista lähtökohdista.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista.

• Eettinen ajattelu

Sipoossa ohjaamme lapsia kunnioittamaan toinen toisiamme sekä toimimaan ystävällisesti ja kohteliaasti. Ystävyyden, oikeudenmukaisuuden sekä oikean ja väärän erottaminen toisistaan ovat eettisen ajattelun tärkeitä periaatteita. Opettelemme hyviin tapoihin kuuluvaa käyttäytymistä, sekä pohdimme ja laadimme yhdessä ryhmän yhteisiä pelisääntöjä.

Apuna eettisen ajattelun opettelemisessa voidaan käyttää erilaisia materiaaleja kuten tunnekortteja, taidekuvia, roolileikkiä, satuja ja draamaa.

• Katsomuskasvatus

Katsomuskasvatus tarkoittaa lapsiryhmässä ilmeneviin uskontoihin ja katsomuksiin tutustumista yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa perheiden katsomuksia ja arvoja kunnioittaen. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja ymmärtämään erilaisia katsomuksellisia perinteitä, tapoja ja käsityksiä. Lapset kohdataan kokonaisvaltaisina ihmisinä, ja lapsen tulee voida pohtia avoimesti kaikenlaisia hänen kokemus-/elämänpiiriinsä kuuluvia asioita. Henkilökunnalta tämä edellyttää avoimuutta ja herkkyyttä myös mahdollisiin katsomuksellisiin pohdintoihin yhdessä lapsen kanssa.

Kunnallinen varhaiskasvatus on tunnustuksetonta eikä se sisällä uskonnon harjoittamista. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvat tavat, kuten Suvivirren laulaminen, luovat osallisuuden tunnetta eikä niiden katsota olevan uskonnon harjoittamista. Kirkkovierailuista tai seurakunnan kanssa järjestettävistä toimintatuokioista tiedotetaan ajoissa koteihin. Huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta näihin tilaisuuksiin, ja varhaiskasvatusyksikkö vastaa siitä, että korvaavaa toimintaa järjestetään niille lapsille jotka eivät osallistu seurakunnan järjestämiin tilaisuuksiin.

Sipoossa vaalitaan yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä, sekä suomalaista kulttuuriperintöä. Näihin kuuluvat esim kansantarinat ja muu sanallinen perinne kuten kansanviisaudet ja sananlaskut, musiikki ja kansanlaulut kuten kalevalaiset laulut ja pelimannimusiikki, perinteiset esineet ja rakennukset, leikkiperinne, uskomukset sekä jäänteet suomalaisesta muinaisuskosta kuten kalevalainen kertomus sekä juhlaperinteet koko kirkkovuoteen liittyen.

Seurakuntien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu Kumppanuuden korit -periaatteisiin (Kirkkohallitus-OPH). Seurakunnan työntekijät voivat tarvittaessa toimia varhaiskasvatuksen henkilökunnan tukijoina sekä oman alansa asiantuntijoina. Apua ja tukea voi saada esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, kun perhettä kohtaa suuri suru tai kriisi.

• Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Lähiyhteisön menneisyyttä tarkastellaan mm. tutustumalla kulttuuriperintöön. Esimerkiksi "Miten ennen elettiin" - liittyvä teemapäivä tai projekti kerran vuodessa on yksi keino lisätä lapsen ymmärrystä menneisyydestä. Myös vierailut erilaisiin kulttuurikohteisiin ja isovanhempien vierailut varhaiskasvatusyksiköissä ovat tärkeä osa menneisyyden tarkastelua, ja draaman sekä kirjallisuuden avulla voidaan elävöittää erilaisia menneisyyden teemoja (esimerkiksi Lasten Kalevala sekä hölmöläistarinat). Varhaiskasvatuspalvelut toimivat myös yhteistyössä Ikääntyvien palveluiden kanssa, järjestäen yhteisiä toimintahetkiä lasten ja senioreiden välillä.

Lasten kanssa tutustutaan Sipoon lähihistoriaan liittyviin paikkoihin, rakennuksiin ja paikalliseen kulttuuriin. Näin erilaiset tavat ja perinteet tulevat lapsille tutuiksi. Lasten kanssa pohditaan heitä kiinnostavia ajankohtaisia asioita sekä lähiympäristön moninaisuutta. Myös lasten huoltajien ammatillista osaamista voidaan hyödyntää.

Tulevaisuuden rakentaminen yhdessä lasten kanssa perustuu mm. lasten mukaanottamiseen toiminnan ja oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten mielenkiintoa suunnataan tulevaisuudesta unelmointiin ja eläydytään mielikuvitusmaailmaan hyvästä tulevaisuudesta.

• Mediakasvatus

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Mediakasvatus perustuu elämykselliseen, kokemukselliseen ja leikilliseen oppimiseen median parissa (kirjat, lehdet, radio, TV, pelit, internet, puhelimet, kamerat, tablet-laitteet, mobiililaitteet). Lapsia kannustetaan median tuottamiseen (esim. lapsiryhmän oma sanomalehti, videot, valokuvat, posterit) sekä kehittyvään mediakriittisyyteen. Mediaa käytetään pedagogisen dokumentoinnin välineenä.

Sipoossa on sitouduttu huolehtimaan siitä, että jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on tarpeelliset välineet mediakasvatuksen toteuttamiseksi. Yksiköissä toimivat nimetyt mediavastaavat, joiden vastuulle kuuluu erityisesti mediakasvatuksen huomioiminen arjen toiminnassa. Henkilökunnalle järjestetään koulutusta, ja osaamista ylläpidetään muuttuvassa maailmassa.

Aikuisten asenne ja innostus uuden oppimiseen on tärkeää. Selviytyäkseen tämän päivän mediatarjonnan keskellä, lapsi tarvitsee rinnallakulkijan ja opastajan. Mediakasvatus on yhdessä tekemistä ja siinä painotetaan lapsen aktiivista roolia. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on saada kaikki lasten kanssa toimivat tiedostamaan mediakasvatuksen tärkeys muuttuvassa yhteiskunnassa sekä virittää keskustelua lasten mediakasvatuksesta henkilökunnan ja huoltajien välillä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Matemaattinen ajattelu : luokittelu, sarjoittaminen, vertailu, ajankäsitteet ja aikajärjestys (esim. eilen, tänään, huomenna), vuorokaudenajat, päiväjärjestys kuvin, tiimalasit, ongelmanratkaisu (ratkaisujen etsiminen, looginen päättely, syy-seuraussuhteet), mittaaminen eri välineillä, lukumäärä, laskeminen, lautapelit, noppa, oivaltamisen ja oppimisen ilo

Ympäristökasvatus: kokemukset ja elämykset, vahvan luontosuhteen juurruttaminen voimavaraksi lapsen elämään, lähiluonnon havainnoiminen ja luonnon ilmiöiden tutkiminen eri aistein, luonto- ja metsäretket, leikkiympäristöjen rakentaminen luontoon, luonnon kunnioitus, seikkailu, hiljentyminen, oppiminen ympäristössä, eläimet, kasvit, metsä, rakennettu ympäristö, kestävä elämäntapa (luonnon suojelu, kierrätys, kohtuullinen kuluttaminen), selkeät neljä vuodenaikaa, luonnonmateriaalien hyödyntäminen

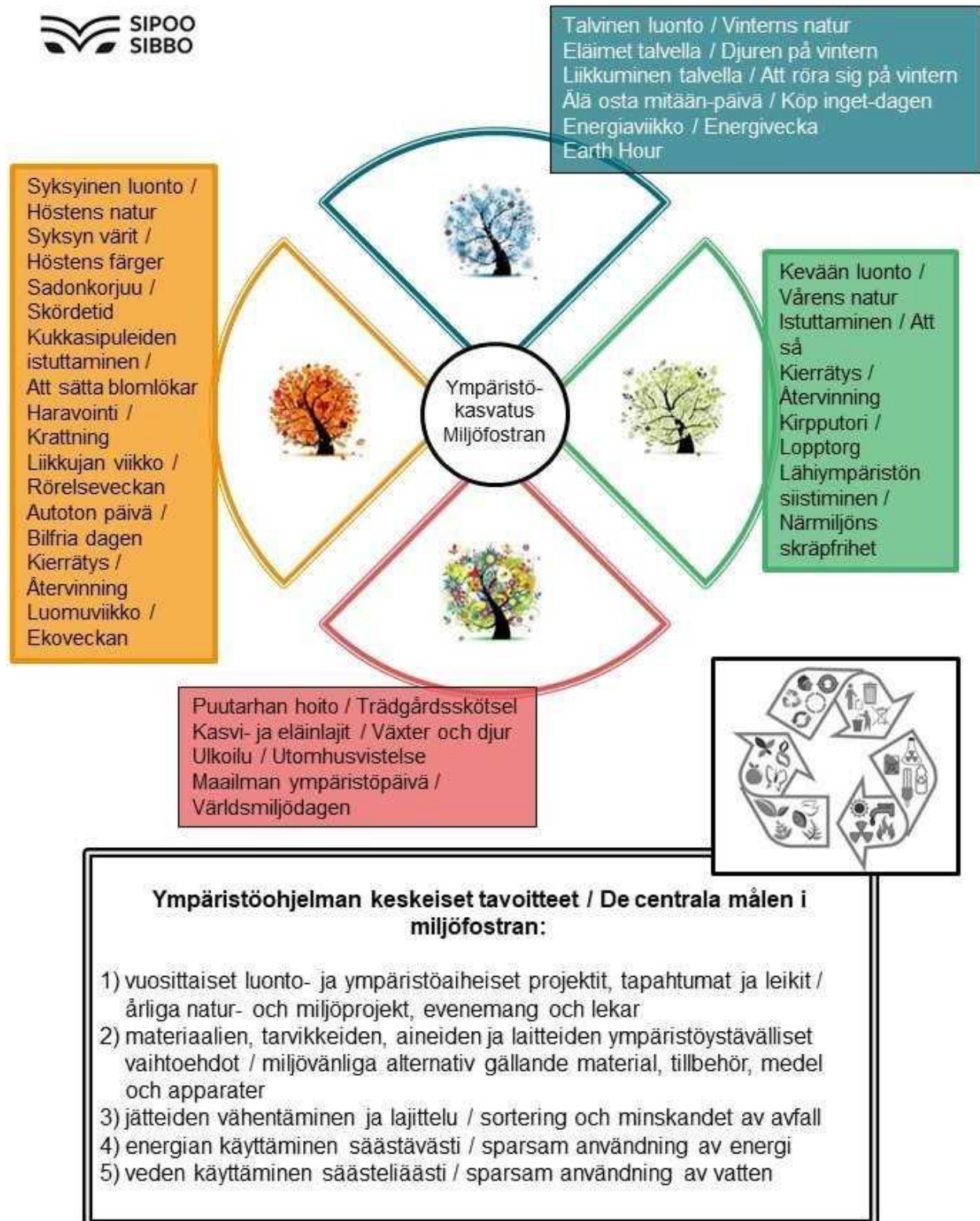
Teknologiakasvatus : lasten arjessa esiintyviin teknisiin laitteisiin ja niiden toimintaperiaatteisiin tutustuminen

omakohtaiset kokemukset: projektit, rakentelu, purkaminen, laitteiden toiminnan tutkiminen tilaa lasten omille ideoille, pohdinnoille, oivalluksille, kokeilulle ja ratkaisuille

Lapset saavat tehdä asioita itse oman ajattelun kautta. Aikuiset ja lapset harjoittelevat yhdessä kestävästä kehityksestä ja arjen pulmien ratkaisemisesta.

Lähiympäristöä käytetään oppimisympäristönä jokaisena vuodenaikana. Pyrimme luomaan lapselle positiivisia kokemuksia lähiympäristöstä ja näin vahvistamaan lapsen ympäristösuhdetta. Näin kehittyy lapsen kotipaikkarakkaus, ymmärrys ja kunnioitus luontoa kohtaan sekä halu toimia ympäristön hyväksi. Ympäristökasvatus perustuu Sipoon varhaiskasvatuksen ympäristöohjelmaan sekä ympäristökasvatuksen vuosikelloon.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Sipoossa panostetaan liikkumisen Valtakunnallisten varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten mukaisesti. Oppimisympäristöä muokataan liikkumiseen innostavaksi, ja liikkumista pyritään rajoittamaan vain turvallisuuden kannalta oleellisilla säännöillä. Aikuiset vastaavat siitä, että liikkuminen on hallittua ja tarkoituksenmukaista. Vaikka kaikki yksiköt ovat fyysisesti erilaisia, eikä kaikilla ole esimerkiksi liikuntasalia käytössään, pyrimme hyödyntämään olemassa olevat tilat parhaalla mahdollisella tavalla. Esimerkiksi ruokapöytiä voi käyttää myös liikuntaradan tai majan rakentamiseen. Sekä sisä- että ulkotiloja tarkastellaan säännöllisesti, ja niitä kehitetään. Myös siirtymäkäytäntöjä muokataan liikkumiseen innostaviksi, ja tuodaan liikunnallisia elementtejä esimerkiksi käytäville, eteisiin ja portaisiin, turvallisuutta kuitenkin unohtamatta. Liikuntavälineiden määrään ja laatuun panostetaan, sekä pidetään huoli siitä, että välineet ovat lasten saatavilla. Sipoon varhaiskasvatuspalvelut tarjoavat yksiköidensä käyttöön myös liikuntavälinelainaamon, jonka kautta päiväkodit ja esiopetusyksiköt voivat lainata mm. potkulautoja, luistelutukia, palloja, metsäretkeilyyn liittyviä varusteita, pesäpallovarusteita sekä erilaisia motoriikkaratoja. Toimintaan sisällytetään liikkumista monipuolisesti, jotta myös piirit ja muut kokoontumiset olisivat aktiivisia ja toiminnallisia. Liikkumista tuodaan mukaan myös muihin oppimisen alueisiin. Ulkotoimintaa järjestetään niin, että pihalla tai lähiympäristössä on ohjattuja piha- ja

liikuntaleikkejä säännöllisesti. Kaikkia eri vuodenaikoja hyödynnetään, ja luonnossa liikutaan ympäri vuoden (retkeily, luistelu, hiihto, lumileikit jne.).

Jokaisessa Sipoon varhaiskasvatustalouksissa on nimetty liikuntavastaava, jonka vastuulla on liikkumiseen innostavien välineiden tarkistus yhdessä muiden työntekijöiden kanssa. Näin varmistamme, että välineet ovat tarkoituksenmukaiset sekä turvalliset, ja että niitä uudistetaan säännöllisesti. Eri yksiköiden liikuntavastaavat voivat myös yhdessä suunnitella erilaisia tapahtumia ja teemakokonaisuuksia. Liikuntapalvelut osallistuvat tähän yhteistyöhön toimimalla liikuntavastaavien innostajina ja tukena.

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, muokattu Opetus- ja kulttuuriministeriön materiaalista *Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä*.

Sipoossa arvostetaan osallisuuden ja vaikuttamisen periaatteita myös ruokailutilanteissa. Ruokailuajat pyritään sovittamaan lapsen iän ja päivärytmin mukaan. Lapset harjoittelevat ruoan ottamista itse omien taitojensa mukaisesti, ja pienemmätkin lapset saavat osallistua oman annoksensa kokoamiseen. On tärkeää, että lapsi tunnistaa nälän tunteen ja saa itse arvioida kuinka paljon ruokaa haluaa ottaa, ja että hänellä on mahdollisuus kertoa mistä ruoista pitää ja mitä mielellään maistaa vain vähän. Näkkileipää ja maitoa tarjoillaan jokaisen aterian yhteydessä. Pakottamista ei esiinny missään tilanteessa, vaan lapsia kannustetaan maistamaan erilaisia ruoka-aineita positiiviseen sävyyn.

Ateriapalvelut laativat kunnallisiin varhaiskasvatustyksiköihin ravitsemuksellisesti täysipainoiset kiertävät ruokalistat, joiden laadinnassa otetaan huomioon asiakasnäkökulma ja mahdollistetaan asiakkaiden vaikuttaminen. Ruokailu perustuu ravitsemussuositukseen, edistää terveellisten välipalojen kulttuuria ja antaa mallin kohtuullisesta sokerin käytöstä. Toteutamme erityisruokavaliot voimassa olevien ohjeiden ja suositusten mukaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tarjotaan kaikille lapsille ksylitoltuote aina aterioiden jälkeen. Tällä tavalla ohjataan lapsia ja perheitä huolehtimaan myös hampaiden hyvinvoinnista. Kaikissa varhaiskasvatustyksiköissämme on yhdessä sovitut säännöt juhlahetkien tarjoiluista, kuten esim. janojuomista ja makeisista. Lajittelemme jätteet ja suosimme kierrätystä.

Onnistuneen ruokailun ja ruokakasvatuksen osatekijät (VRN 2018, 28)

Ruuasta keskustellaan lasten kanssa ja heille kerrotaan ennen ruokailuhetkeä tarjottavasta ateristiasta. Lapsilla on mahdollisuus tutustua ruokaan monen aistin kautta (maistellen, haistellen, tunnustelemalla, kokeilemalla). Leikkien avulla lapset opettelevat tunnistamaan ja maistamaan erilaisia ruoka-aineita. Ruokakasvatuksessa ruoka ja syöminen yhdistyvät laajasti fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Jokainen ruokailutilanne on myös pedagoginen kasvatustilanne, jossa lapsilla on mahdollisuus tutustua uusiin ruoka-aineisiin ja oppia makuja ja rakenteita, syöminen perustaitoja, yhdessä oloa, kestäväää elämäntapaa, ruokapuhetta ym. Kasvattajat toimivat malleina lapsille osallistumalla ruokailutilanteisiin. Yhdessä syöminen kulttuuri ja hyvät pöytätavat kuuluvat pedagogiseen ruokailutilanteeseen.

Mahdollisuuksien mukaan ruokailussa pyritään joustavaan aikatauluun. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä, jotta jokaisen yksilölliset toimintatavat tulee huomioitua. Pyritään mahdollistamaan lapsille joustavan aikataulun esimerkiksi aamu- ja välipalan syömiseen, ja järjestetään mielekästä toimintaa niille, jotka eivät juuri sillä hetkellä ruokaile.

Ruokapalvelussamme on tehty Oiva-arviointi ja raportti on julkisesti nähtävillä.

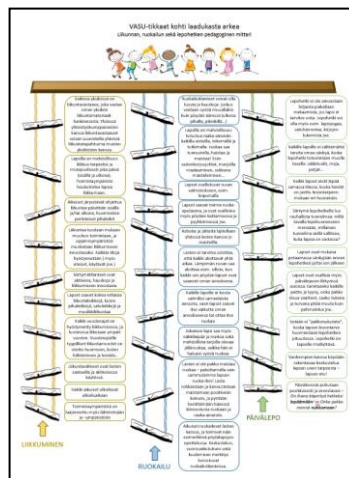
Päivittäinen lepoaika on tärkeä lapsen hyvinvoinnille ja terveydelle. Jokaiselle lapselle tulisi siis mahdollistaa päivittäinen rauhoittumishetki, joka voi olla nukkumisen lisäksi jotain muuta mielekästä, rauhallista toimintaa kuten satuhierontaa tai lukemista. Lepohetkestä luodaan miellyttävä kokemus lapselle. Oleellista on, että lapset saavat hetken aikaa rauhoittua ja pääsevät irti arjen melusta.

ja hälinästä sekä sosiaalisesta paineesta. Ketään ei pakoteta nukkumaan, jos unelle ei ole tarvetta. Koska jokaisen lapsen levon tarve on yksilöllinen, toimintatavoista keskustellaan aina yhdessä huoltajien kanssa. Näin pyritään löytämään ratkaisu, joka on lapsen edun mukainen. Niille lapsille, jotka eivät tarvitse unta, järjestetään muuta rauhallista toimintaa niin, että nukkumisrauha varmistetaan sitä tarvitseville.

Kasvattajat ovat sensitiivisiä ja kunnioittavat lapsen herkkyyttä lepo- ja leppähetkeen liittyvissä asioissa. Kaikki lapset eivät välttämättä halua esimerkiksi riisua vaatteitaan muiden nähden. Myös unilelun tarve on yksilöllinen, ja se turvallisesti univäri ei välttämättä ole aina pehmeä. Jokaisella lapsella on myös yksilölliset tarpeet esimerkiksi lämpötilaan liittyen.

Sipoon varhaiskasvatuksessa on käytössä ns. vasu-tikkaat, joiden avulla voidaan arvioida, suunnitella ja kehittää liikkumiseen, ruokailuun ja päivälepoon liittyviä käytäntöjä (liite 1).

Käytössä oleva arviointityökalu

4.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtäminen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksikielisen ja monikielisyyskäsitykselle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielten ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

Sipoossa perheet voivat valita lapsilleen joko suomen- tai ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen, joko täysin yksikielisessä päiväkodissa tai perhepäivähoitajalla, tai kaksikielisessä päiväkodissa, jossa erikieliset ryhmät toimivat saman katon alla, mutta kuitenkin puhtaissa kieliryhmissä. Sekä yksi- että kaksikielisissä päiväkodeissa vaalitaan Sipoon kaksikielistä identiteettiä, ja yhteistyötä tehdään kielirajojen yli. Tukiviittomia käytetään tarvittaessa tukemaan ja vahvistamaan lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteettiä.

Lapsi oppii kieltä kaikissa päivän toiminnoissa, vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Sen lisäksi kielen kehittyminen tarvitsee tuekseen pienryhmätoimintaa, sekä aikuisen tietoista ja säännöllistä sanaston rikastuttamista ja opetusta (esim. ruokailut, ulkoilut). Kielitietoisuuden oppimisympäristön suunnittelun perustana ovat toimintaan osallistuvat lapset ja lapsiryhmä, jossa eri kielten ja kulttuurien tulee näkyä ja kuulua.

Sipoossa on käytössä KieliPeda-työväline, jonka avulla arvioidaan varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta, tarkastellaan monikielisen lapsen kielimaailmaa ja seurataan monikielisen lapsen suomen kielen edistymistä. Lapsen kielitaito ja toiminta muuttuvat koko ajan, siksi varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on säännöllisesti arvioida, miten pedagoginen toiminta tukee lapsen kielellisten taitojen kehittymistä ja kokonaisvaltaista kasvua. Kielitaidon arviointiin voidaan käyttää erilaisia kartoituksia (Kettu, Lumiukko, Repun Takanassa) lapsen taidot huomioiden ja taitojen kehittyminen kirjataan KieliPedan seurantalomakkeeseen. Arviointi on osa havainnoinnin, suunnittelun ja opetuksen jatkuvaa kehää.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan kieli- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen menetelmät, tavoitteet, seuranta ja säännöllisen arvioinnin aikataulu, sekä myös huoltajien kanssa sovitut toimenpiteet lapsen oman äidinkielen tukemiseksi. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia.

Suomenkielisille perheille ruotsinkielen kielikylpy; aloitusikä 4v

Täydellinen kielikylpy: Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään.

Eheän ja tasalaatuisen kielikylpypolun turvaamisen kannalta on tärkeää, että molemmat kielikylpypäiväkodit tekevät yhteistyötä keskenään. Yhteiseen osaamiseen sekä yhteistyöhön panostetaan, ja molemmat yksiköt noudattavat yhteistä suunnitelmaa tavoitteiden saavuttamiseksi.

Sipoossa toimii kaksi erillistä kielikylpypäiväkotia ja -esikoulua, joista lapset jatkavat kielikylpyperiaatteella myös ensimmäiselle luokalle. Alakoulusta kielikylpyoppilaat siirtyvät osaksi yhtenäistä yläkoulua, jossa he jatkavat kielikylpypolkuaan osana suomen- ja ruotsinkielistä koulupolkua.

Kodin ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö korostuu kielikylpytoiminnassa, koska varhaiskasvatusta annetaan muulla kuin ensikielellä. Huoltajien sitoutumisella on suuri merkitys ja huoltajien tulee huolehtia lapsensa säännöllisestä osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Huoltajien tehtävänä on myös tukea lapsen oman äidinkielen oppimista.

Kielikylpypäiväkotien sekä koulun henkilökunnan osaamiseen panostetaan, ja he ovat erikoistuneet juuri kielikylpymenetelmän käyttämiseen.

Lapsen kehitystä ja hyvinvointia seurataan sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Henkilöstön tulee tiedottaa säännöllisesti ja suunnitelmallisesti kielikylvyn toiminnasta.

Kielikylpytoiminnalla on oma vanhempainyhdistys, jonka tarkoituksena on edistää, kehittää ja tukea varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun kielikylpytoimintaa.

5. LAPSEN KEHITYKSEN JA OPPIMISEN TUKI

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Karvi: Laadun rakennetekijöiden indikaattori nro 8 mukaan paikalliset varhaiskasvatuspalvelut on järjestetty siten, että ne turvaavat kehityksen ja oppimisen tuen toteuttamisen ja varmistavat, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa tuen. Lapsen tarvitsema tuki tuodaan lapsen oppimisympäristöön.

Tuki järjestetään joustavilla järjestelyillä osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen on henkilöstön perustehtävä sekä velvollisuus. Lapselle luodaan turvallisia ihmissuhteita oppimisen ja positiivisen oppimisasenteen mahdollistamiseksi. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon lapsen yksilölliset tarpeet, pedagoginen oppimisympäristö ja ryhmän toiminta kokonaisuutena.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä.

Järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää.

Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Varhaiskasvatusyksikkö & perhepäivähoito

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Huoltajat ja lapsi

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö (opettaja, hoitaja, avustaja)

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta.

Sosiaali- ja terveyden huolto

Järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu.

Kunta

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Varhaiskasvatus tekee läheistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa lapsiperheiden tukemiseksi. Lastenneuvolan sekä sosiaalipalvelujen tukimuodot on lähemmin kuvattu osiossa 3.2 (Yhteistyö varhaiskasvatuksessa). Sipoossa toimii myös lasten kuntoutustyöryhmä, johon kuuluvat terveydenhoitajat, neuvolan lastenlääkäri, puheterapeutit, fysioterapeutti, psykologi ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Lapsi voi tarvittaessa päästä eri alojen asiantuntijoiden arviointiin.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten

toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso ja tuen muodot tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa.

Kun yleinen tuki ei enää riitä, tehdään pedagoginen arvio, jonka perusteella voidaan hakea tehostettua tukea. Jos tehostetusta tuesta on tarve siirtyä erityisen tuen piiriin, tehdään pedagoginen selvitys.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa.

Sipoossa työskentelee konsultoivia varhaiskasvatuksen opettajia (kveo), jotka työskentelevät useamman yksikön erityisopettajina ja joiden työnkuva painottuu konsultointiin ja ohjaukseen. Sen lisäksi Sipoossa työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettajia (veo), jotka työskentelevät yksittäisten ryhmien tai yksiköiden lisäresurssina kulloisenkin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on lapsen kehityksen ja oppimisen asiantuntija. Hän ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen henkilöstöä lapsen tuen arvioinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa.

Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä ja vastuu lapsen hoidosta, kasvattuksesta ja opetuksesta on varhaiskasvatuksen henkilöstöllä.

Tehostetussa tuessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa henkilökunnan ohjauksesta ja konsultaatiosta, sekä säännöllisestä moniammatillisesta yhteistyöstä.

Erityisessä tuessa tehdään tiivistä moniammatillista yhteistyötä ja henkilöstö saa varhaiskasvatuksen erityisopettajan säännöllistä ohjausta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa pidennetyn oppivelvollisuuden lasten pedagogisten tavoitteiden suunnittelusta, toteutuksesta ja asiakirjojen kirjaamisesta.

Varhaiskasvatusyksikön esimies ja henkilöstö arvioivat tuen tarvetta, tasoa ja muotoa, yhteistyössä huoltajien, asiantuntijoiden ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Aina kun on mahdollista, tulee tukitoimet järjestää niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Pedagoginen tuki

- Selkeä ja ennakoitava päivärytmi
- Sensitiivinen vuorovaikutus ja läsnäolo
- Oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- Puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät - tukiviittomat, kuvat ja erilaiset teknologiset ratkaisut
- Pedagogiset ja erityispedagogiset työtavat ja menetelmät, toiminnan eriyttäminen ja tuettu leikki
- Toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä suunnitellaan, sovelletaan ja toteutetaan joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellinen tuki

Rakenteellista tukea myönnetään harkinnanvaraisesti VEK-työryhmän päätöksellä. Rakenteellisen tuen myöntäminen edellyttää pedagogisten järjestelyiden suunnitelmallista käyttöä lapsen arjessa.

- Henkilöstön erityispedagogisen osaamisen lisääminen, koulutus, sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja ohjaus

- Ryhmän lapsimäärän pienentäminen resurssikertoimilla

Resurssikerroin 2, kun lapsella on tehostettu tuki, eikä pääsääntöisesti muita rakenteellisia tukitoimia.

Resurssikerroin 3, kun lapsella on erityinen tuki, eikä pääsääntöisesti muita rakenteellisia tukitoimia.

Resurssikertoimen suuruuteen vaikuttaa ryhmässä työskentelevä lisähenkilöstö ja tällöin lapsen resurssikerroin käsitellään VEK-työryhmässä. Päätökset perustuvat tehtyihin esityksiin ja selvityksiin perusteluineen.

Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

- Henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla tai ryhmäkohtaisella avustajalla.

Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa lisähenkilöstöllä, jolloin ryhmässä työskentelee osa- tai kokoaikaisesti ryhmäkohtainen avustaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Ryhmän henkilöstön työnjako, vastuut ja työajat suunnitellaan yhdessä henkilöstön, päiväkodinjohtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pienryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollinen tuki

- Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen
- Pitkäaikaissairauksien hoito, lääkitys, ruokavalio ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet
- Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta

Tapauskohtaisesti arvioidaan, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa ja jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa arviointia tehdään kaikilla tuen tasoilla. Lapsen tuen tarvetta, toimivuutta, sen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan säännöllisesti oman tiimin, huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Myös lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu pyydettyä arviointiin ja he voivat myös tehdä aloitteen tuen tarpeesta. Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen näkökulma otetaan huomioon. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on vastuussa siitä, että tuen tarpeet uudelleenarvioidaan vähintään kerran vuodessa. Varhaiskasvatuksen opettaja päivittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen tason ja tukitoimenpiteisiin tulleet muutokset säännöllisesti.

TUEN ARVIOINTI

- tapahtuu kaikilla tuen tasoilla
- on jatkuvaa ja säännöllistä

Mitä arvioidaan?

- Tuen
- tarvetta ja riittävyttä
 - toimivuutta
 - toteutumista

Huomioidaan:

- Tiimin
- Huoltajien ja lapsen
- (K)veon
- sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön näkökulma

Tiimin vastuu:

- arjen havainnot lapsista
- toimintatapojen kokeilu ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla:

päivittää vasuun tuen tasoon ja tukitoimenpiteisiin tulleet muutokset säännöllisesti

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja:

vastaa siitä, että tuen tarve uudelleenarvioidaan vähintään kerran vuodessa

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun

tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatut asiat sekä luvussa 5.3 tarkennetut pedagogiset, rakenteelliset sekä hoidolliset tuen muodot, ja seuraavaksi kuvattu tuen edellyttämä yhteistyö sekä tuen vaikuttavuuden arviointi.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Prosessikuvaus tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalvelun hakemisesta Sipoossa:

TUEN TARVE MUUTTUNUT

Järjestetään palaveri jossa arvioidaan lapsen saaman tuen riittävyttä. Palaverissa mukana huoltaja, varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja, päiväkodin johtaja ja mahdolliset kuntouttavat tahot.

Palaveri voidaan kutsua koolle myös huoltajan tai kuntouttavan tahon /asiantuntijan aloitteesta.

PEDAGOGINEN ARVIO/SELVITYS - TEHOSTETUN/ERITYISEN TUEN HAKEMUS

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii yhteistyössä tiimin ja tarvittaessa (K)VEO:n kanssa pedagogisen arvion tai selvityksen lapsen tilanteesta. Huoltajan näkemys huomioidaan ja kirjataan arvioon/selvitykseen.

Pedagogisella arviolla/selvityksellä voidaan hakea lapselle tehostettua tai erityistä tukea. Samalla dokumentilla voi myös hakea lapselle päätöstä vain tukipalveluista (yleinen tuki).

VEK- TYÖRYHMÄ (varhaiskasvatuspäällikkö, palveluesimies, kveot)

KVEO esittelee tuen hakemuksen vek-työryhmässä. Työryhmä tekee päätöksen tuen muodosta, varhaiskasvatuksen järjestämispaikasta ja mahdollisista tukipalveluista. Varhaiskasvatuspäällikkö allekirjoittaa päätöksen, joka lähetetään huoltajalle sähköisesti.

Tehdyt päätökset ovat voimassa toistaiseksi ja muutetaan tai kumotaan tarpeen muuttuessa sama prosessin mukaisesti.

6. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

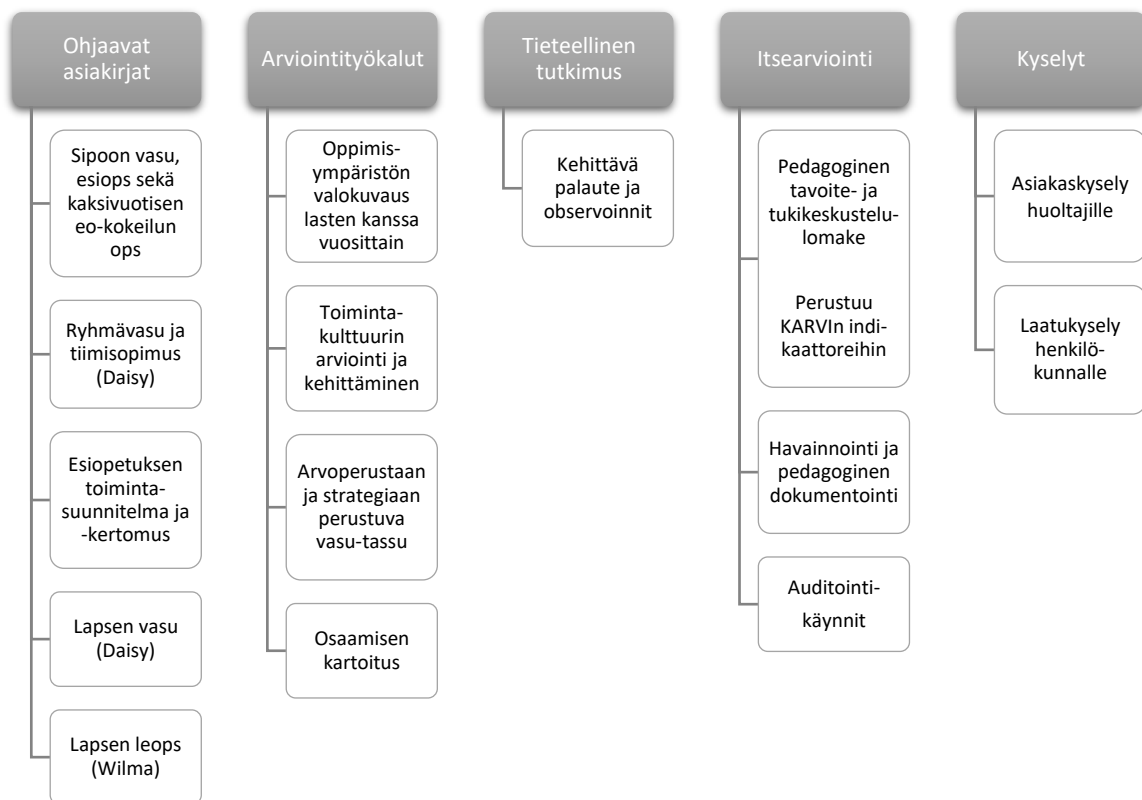
Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Sipoossa käytetään arvioinnissa hyödyksi tietovaranto Vardaa, Kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita, digitaalista laadunarviointijärjestelmää Valssia sekä Reunamo Educationin työkaluja ja kehittävän palautteen tutkimusta. Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Myös paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti.

Sipoossa on laadittu laadunhallinnan ja arvioinnin systemaattisen tukemiseen ns. arviointikansio, jossa kuvataan tarkemmin arvioinnin käytännöt sekä järjestäjätasolla että yksikkö- että yksilötasolla. Kyseinen opas sisältää myös arvioinnin vuosikellon, joka perustuu Karvin laadun rakenne- ja prosessitekijöihin.

Kehittävän palautteen menetelmä on tieteelliseen tutkimukseen perustuva työkalu varhaiskasvatuksen lakisääteisen arvioinnin toteuttamiseksi, toiminnan nykytilan kartoittamiseksi ja laadukkaan varhaiskasvatuksen kehittämiseksi.

Kehittävän palautteen avulla voidaan tarkastella rakenteita hallinnosta johtajuuden eri tasojen kautta aina ryhmien pedagogisen toiminnan tukemiseen ja henkilöstön oman työn kehittämiseen asti. Tutkimustuloksia hyödynnetään paikallisen varhaiskasvatustyön kehittämisessä. Kehittävän palautteen tuloksista sekä tavoitteellisen arvioinnin tuloksista nostetaan tulevat kehittämiskohteet koko varhaiskasvatuksen tasolle. Kehittämiskohteet kirjataan myös tulevan toimintakauden ryhmäkohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin ja toimintakertomuksiin. Arviointien tuloksista ja esiin nousevista vahvuuksista ja kehittämistarpeista tiedotetaan mm. huoltajille, henkilöstölle sekä sivistysvaliokunnalle. Tulokset myös julkaistaan.

Alla olevat, kaikkia koskevat arvioinnin työkalut, tulee huomioida jokaisessa yksikössä vuosittain. Näiden lisäksi kentän käytettävissä on muita vapaaehtoisia arviointityökaluja, kuten Pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointityökalu, oppimisympäristön kartoituksia sekä Vasu-tikkaat liikunnan, ruokailun ja lepohetken pedagogiseen arviointiin.

6.1 Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus

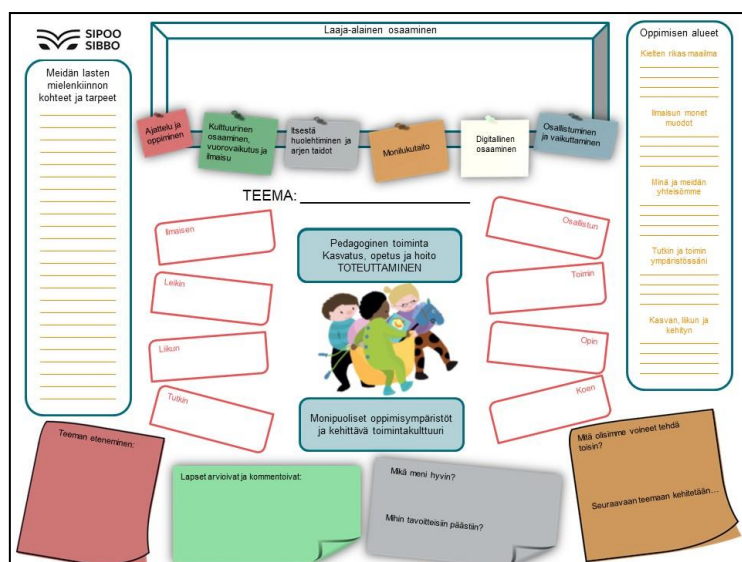
Varhaiskasvatuksen arvopohjassa ja lainsäädännössä korostetaan vuorovaikutussuhteen merkitystä lapsen myönteiselle kehitykselle ja oppimiselle sekä lapsen elämälle tässä ja nyt. Lisäksi lainsäädäntö korostaa vuorovaikutussuhteen turvallisuutta ja pysyvyyttä. Lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa keskiössä on henkilöstön sensitiivinen tapa kohdata ryhmän lapset ja huomioida heidän emotionaaliset ja kognitiiviset tarpeensa. Lisäksi vuorovaikutuksen keinoin voidaan rakentavasti tukea lasten käyttäytymistä ja tarjota monipuolista tukea kielelliselle kehitykselle. Näin muodostuvalla vuorovaikutuksen laadulla on todettu olevan myönteinen vaikutus lasten sosiaalisten ja akateemisten taitojen kehitykseen sekä motivaatiotekijöihin (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

6.2 Pedagogisen toiminnan suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen muodostavat lähtökohdan laadukkaaseen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjen ja tavoitteiden peilaaminen lapsiryhmän tarpeisiin toimii pedagogisen suunnittelun kulmakivenä. Pedagogisesti hyvin suunnitellut, monipuoliset, luovat toimintatavat puolestaan haastavat ja innostavat lasta oppimaan. Pedagogiikan arviointi ja kehittäminen edellyttävät toiminnan dokumentointia. Varhaiskasvatuksen pedagoginen dokumentointi on prosessi, jolla toimintaa tehdään näkyväksi ja jonka avulla toimintaa arvioidaan yhdessä henkilöstön ja lasten kesken. Parhaimmillaan pedagoginen dokumentointi toimii pedagogiikkaa eteenpäin ohjaavana ja kehittäväksi aktiiviseksi työkaluna. Pedagogiikan arviointi kohdistuu henkilöstön toimintaan ja lapsen kokemaan varhaiskasvatuksen laatuun (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 6 mukaan henkilöstö vastaa opetussuunnitelman mukaisen toiminnan suunnittelusta, dokumentoinnista, arvioinnista ja kehittämöisestä lapsen oppimista ja kehitystä tukevalla tavalla.

Sipoossa jokaisella ryhmällä on käytössään pedagogisen toiminnan suunnittelu- ja arviointityökalu (liite 2), jonka avulla jokainen erillinen teemakokonaisuus suunnitellaan ja sen toteutumista seurataan, arvioidaan sekä kehitetään. Myös lasten toiveet ja tarpeet kirjataan suunnitelmaan, ja toimintaa arvioidaan heidän kanssaan.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea.

6.3 Pedagoginen oppimisympäristö

Pedagoginen toiminta rakentuu suunnitelmalliselle kasvatukseen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudelle, jonka ytimessä ovat lasten perustarpeiden huomioiminen sekä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Varhaiskasvatuksen fyysinen ja psyykkinen oppimisympäristö ja siinä henkilöstön ja lasten yhdessä toteuttama monipuolinen toiminta kannustaa lapsia leikkimään, liikkumaan, tutkimaan, luomaan ja ilmaisemaan ja sitä kehitetään edelleen yhdessä lasten kanssa. Koko yksikön yhteinen ja dynaaminen toimintakulttuuri vaikuttaa sekä henkilöstön että lasten kokemuksiin oppimisympäristössä (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 9 mukaan henkilöstö ja lapset toteuttavat yhdessä leikkiä, liikkumista, taiteita ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka tarjoaa lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia. Toiminta edistää oppimisen alueiden sekä laaja-alaisen osaamisen mukaisten tavoitteiden toteutumista.

Myös lapset osallistuvat oppimisympäristön arviointiin ja kehittämiseen. Jokainen lapsi saa ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden itse valokuvata oppimisympäristöä vuosittain, ja pääsevät kuvien kautta keskustelemaan yhdessä aikuisten kanssa, miten oppimisympäristöä voitaisi kehittää.

6.4 Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla

Varhaiskasvatuksen johtamisessa korostuu perustehtävän ymmärtäminen ja sen perusteella varhaiskasvatushenkilöstön (tiimin) yhteisesti rakentuneen pedagogisen näkemyksen siirtäminen varhaiskasvatuksen käytäntöön, korkealaatuiseksi pedagogiseksi toiminnaksi. Selkeästi määritelty perustehtävä ja jaetun johtajuuden keinoin kohti varhaiskasvatuksen tavoitteita pyrkiminen ovat tehokkaan johtajuuden tunnusmerkkejä. Pedagogisen toiminnan tasolla varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsiryhmänsä pedagogiikasta, sen suunnittelusta, tavoitteellisesta toteutumisesta ja arvioinnista. Tutkimuksissa tätä kutsutaan myös opettajajohtajuudeksi, jonka toteutumisen edellytyksenä ovat toimivat organisaatorakenteet, tahtotila jaetulle johtajuudelle sekä varhaiskasvatuksen opettajien omat asenteet johtaa ja kehittää ryhmänsä pedagogiikkaa (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 16 mukaan varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla on lapsiryhmän toiminnan suunnittelu, toiminnan tavoitteiden toteutuminen sekä toiminnan arviointi ja kehittäminen. Koko henkilöstö yhdessä suunnittelee, toteuttaa, arvioi ja kehittää pedagogista toimintaa.

Päiväkodinjohtaja vastaa yksiköidensä pedagogiikan tavoitteellisesta ja suunnitelmallisesta johtamisesta, arvioinnista kehittämisestä sekä henkilöstön työssä oppimisen mahdollistamisesta. Pedagogiikan johtaminen toteutuu varhaiskasvatuksen opettajan tuella ja koko henkilöstöä osallistaen. Yksiköiden esimiehet valvovat, että arvioinnin työkaluja käytetään, ja varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että arvioinnin tulokset huomioidaan ryhmän toimintaa suunniteltaessa. Kehittävän palautteen avulla voidaan seurata varhaiskasvatussuunnitelman ja toimintasuunnitelman sekä lapsilähtöisyyden toteutumista yksikön varhaiskasvatustyössä. Se antaa tietoisuuden johtajuuden vaikutuksista varhaiskasvatuksen laatuun sekä tukee henkilökunnan pedagogisesti tietoista toimintaa tarjoten todellista, reaaliaikaista tietoa pohjaksi kehittämistyölle. Varhaiskasvatusyksikön esimiehelle Kehittävä palaute tarjoaa tietoisuutta ja ymmärrystä johtajuuden vaikutuksista varhaiskasvatuksen laatuun. Se antaa tukea rakenteiden arviointiin ja vahvistamiseen. Kehittävä Palaute on myös johtajille työkalu omaan ammatilliseen itsearviointiin ja osaamisen kehittämiseen. (<https://www.reunamoedu.fi/kehittava-palaute/kehittavan-palautteen-tulosten-hyodyntaminen/>)

Varhaiskasvatusyksiköiden johtajilla on käytössään erilaisia työkaluja pedagogiseen johtamiseen, kuten kuntastrategiaan ja paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuva vasu-tassu (katso luku 6.8 sekä liite 4), Kehittävän palautteen tulosten valmiit analyysit, laadunhallinnan työkalut sekä Osaamisen kartoitus. Työkalujen ja tukimateriaalien avulla johtajat voivat käydä pedagogista keskustelua, suunnittelua ja arviointia vasun eri osa-alueista henkilöstön kanssa sekä kehittää henkilöstön osaamista.

Henkilöstön kanssa käytävissä kehityskeskusteluissa käytetään varhaiskasvatukseen kehitettyä omaa pedagogiikkapohjaista tavoite- ja tukikeskustelulomaketta (TaTu-keskustelu). TaTu-lomake perustuu henkilökunnan itsearviointiin, jonka jokainen täyttää itsenäisesti ennen yhteistä keskustelua esimiehen kanssa. Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena on muun muassa kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus, yhteistyö huoltajien kanssa, työyhteisön toimivuus sekä oma

työssäjaksaminen sekä työtavat. Lomake pohjautuu Karvin laadun prosessitekijöihin.

TaTu-lomakkeen lisäksi meillä on myös käytössämme kunnan yhteinen Vatupassi-työkalu henkilökohtaiseen osaamisen, työkyvyn ja motivaation arvioimiseen.

 Varhaiskasvatuksen kehityskeskustelulomake 2019

PEDAGOGIIKKAPOHJAINEN TAVOITE- JA TUKIKESKUSTELU (TaTu-keskustelu)
Oman toiminnan ja osaamisen arviointi

Nimi:
Ammattinimike:
Esimiehen nimi:
Pvm:

Arviointi asteikolla 1-4, sekä kerro konkreettisin toimin, miten olet omalla toiminnallasi edistänyt kyseisten alueiden toteutumista jokapäiväisessä työssä
1= osaamiseni tarvitsee paljon vahvistusta
2= osaamiseni tarvitsee jonkin verran vahvistusta
3= osaamiseni on vahvaa
4= osaamiseni on erittäin vahvaa

KASVATTAJAN JA LAPSEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS	1	2	3	4	KONKREETTINEN TEKO - Miten olen omalla toiminnallani edistänyt kyseisen alueen toteutumista jokapäiväisessä työssäni?
a) Olen sitoutunut lapseen ja lapsiryhmään. Vuorovaikutukseni lasten kanssa on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää (tampo, rohkaistaminen, kehuminen, kiittäminen)					
b) Olen vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa. (katsekontakti, dialogi, kuunteleminen, vastaaminen)					
c) Toimin sensitiivisesti ja havaitsen lasten aloitteet sekä vastaan niihin (kyky viitata, suunnata ja laajentaa lasten toimintaa tarkoituksenmukaisesti, kyky stimuloida keskustelua)					
d) Huomioin ryhmän kaikki lapset ja ymmärrän lasten yksilöllisiä eroja sekä erilaisia ilmaisu- ja tapoja (kulttuurit, uskonnot, katsomukset, monikielisyys, äänensävy, ilmeet, eleet, katsekontakti, esittelyt, temperamentit ja persoonallisuudet)					

6.5 Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri

Lasten vertaissuhteet ja vuorovaikutus kavereiden kanssa ovat keskiössä varhaiskasvatuksen lainsäädännön tavoitteissa, jaetussa arvopohjassa sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja niillä on lapsille merkittävä itseisarvo arjen toiminnassa. Positiiviset vertaissuhteet ja vertaisten hyväksyntä edistävät lapsen sosiaalista ja emotionaalista kehitystä ja tukevat vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Ne voivat myös merkittäväällä tavalla toimia lasta syrjäytymiseltä suojaavina tekijöinä (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 19 mukaan henkilöstö rakentaa ja ohjaa ryhmän toimintakulttuuria systemaattisesti siten, että se edistää, pitää yllä ja kehittää yhteenkuuluvuutta. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokainen lapsi saa kokea olevansa ryhmän jäsen ja tuntee kuuluvansa ryhmään. Henkilöstö tukee lasten monipuolisten kaverisuhteiden muodostumista ja ylläpitämistä.

6.6 Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö

Pedagogisen toiminnan tasolla, varhaiskasvatustyöyksikössä tapahtuvan pedagogiikan toteuttaminen on riippuvainen henkilöstön monisyisestä keskinäisestä ammatillisesta vuorovaikutuksesta. Henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen on havaittu olevan laadukkaampaa päiväkodeissa, joiden toimintakulttuuri on rakentavaa sekä monipuolista ja joissa henkilöstölle on tarjolla riittävästi mahdollisuuksia jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen. Avoin toimintakulttuuri, ammattilaisten hyvät yhteistyötaidot sekä hallintorakenteiden jous-tavuus ja tuki vaikuttavat myös monialaisen yhteistyön tekemiseen ja toimivuuteen, jonka tavoitteena on

edelleen luoda lapsen kehitykselle laaja-alainen tukiverkosto (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 23 mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstö tunnistaa eri ammattiryhmien ammatilliset velvollisuudet, osaamisen ja vastuut osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Henkilöstö hyödyntää erilaista osaamista varhaiskasvatustyössä ja sen kehittämisessä.

Säännölliset pedagogiset tapaamiset koko henkilöstölle sekä tiimien yhteiset palaverit sekä suunnittelupäivät lisäävät henkilöstön keskinäistä vuorovaikutusta sekä yhteistä toimintakulttuuria. Näiden lisäksi jokainen yksikkö arvioi vuosittain toimintakulttuuriaan erillisen arviointi- ja kehittämistyökalun avulla. Arvioinnin kautta linjataan yhteiset toimintatavat mm. pienryhmätoimintaan, leikin tukemiseen, vuorovaikutukseen, osallisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon sekä kieleen ja kulttuuriin liittyen (liite 3).

Toimintakulttuurin arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa						
Voikon nimi ja pvm _____						
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	Leikkiä ja vuorovaikutuksen harjoittaminen yhteisössä	Osaaminen, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	Kulttuurisen moninaisuus ja kielitoiminta	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa		
Mitä erityislaatuista mediaa yhteisössä on ja miten se voidaan ottaa hyödyntäen käyttöön? Miten se voidaan ottaa hyödyntämisen seurauksella toimintakulttuuriin?	Mikä laatuista mediaa yhteisössä on ja miten se voidaan ottaa hyödyntäen käyttöön? Miten se voidaan ottaa hyödyntämisen seurauksella toimintakulttuuriin?	Mitä keinoja yhteisössä käytetään lasten kielitoiminnan kehittämiseen? Miten se voidaan ottaa hyödyntämisen seurauksella toimintakulttuuriin?	Miten kulttuuriset moninaiset lapset ja perheet haastetaan toimittamaan?	Oisiko mikäkin -että identiteettiä hyödyntäviä lähtökantoja moninaisuuteen? Miten?		
Mikälaatuista toimintatapaista halutaan lisäillä, vähentää vai hyödyntää jatkossa?	Miten perintepäätöksentekoa on tukeva? Mitälaatuista perintepäätöksentekoa käytetään? Voimaroiko kehittämistä jatkossa?	Mitä keinoja yhteisössä käytetään lasten kielitoiminnan kehittämiseen? Miten se voidaan ottaa hyödyntämisen seurauksella toimintakulttuuriin?	Miten moninaisten kulttuuriperintö haastetaan toimittamaan?	Milainen on päivän tilanne? Toimintakulttuurin ytimen ja varhaiskasvatuksen välillä?		
Mikälaatuista voimia toteuttaa jatkossa?	Oisiko jatkossa laatuista olti mahdollisuus vuorovaikutuksen alustan kanssa jatkossa? Miten varmistetaan tämän myös jatkossa?	Miten yhdenvertaisuus ja tasa-arvo otat huomioon? Mitälaatuista toimintatapaista?	Mitälaatuista mediaa oppimisympäristöä tukee lasten kielitoiminta?	Milainen toimintatapa on yhteisössä? Toimintakulttuurin ytimen ja varhaiskasvatuksen välillä?		
				Oisiko mediaa kielitoimintakulttuuriin ja turvalliset materiaalit ja välineet?		

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle. Lähtökohtana johtamiselle on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Johtaja rohkaisee työyhteisöä kehittymään oppivaksi yhteisöksi, joka säännöllisesti kehittää ja innovoi yhteistä toimintakulttuuria, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Kasvatushenkilöstö huolehtii omasta hyvinvoinnistaan, tiimin toimivuudesta ja hyvästä hengestä, koska hyvä, toimiva tiimi edesauttaa lasten viihtyvyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Hyvän ilmapiirin ylläpitämiseen tarvitaan jokaisen panosta ja hyviä työyhteisöaitoja. Henkilöstön työhyvinvoinnista tehdään kysely joka toinen vuosi. Kyselyn tulosten perusteella kehitetään henkilöstön työhyvinvointia ja jaksamista yksiköissä.

6.7 Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus

Varhaiskasvatuksen prosessien laatuun vaikuttaa välitön, luottamuksellinen ja tasavertainen vuorovaikutus varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten huoltajien välillä, joka parhaimmillaan avartaa molempien osapuolten näkökulmia kasvatuksesta ja kehityksestä ja toimii linkkinä varhaiskasvatuksen ja kodin välillä. Huoltajien merkityksellinen osallistuminen oman lapsensa varhaiskasvatukseen voi siten omalta osaltaan parantaa varhaiskasvatuksen laatua (Karvi, Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, 2018).

Karvi: Laadun prosessitekijöiden nro 26 mukaan huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toimintaa ja arviointiin mahdollistetaan. Erilaisia kasvatusyhteistyömuotoja ja toimintatapoja suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa.

Huoltajille mahdollistetaan pedagogiseen toimintaan liittyvä arviointi aina toimintakauden puolessa välissä, esimerkiksi sähköisen kyselyn muodossa. Kooste kyselyjen tuloksista julkistetaan.

6.8 Vasu-tassu

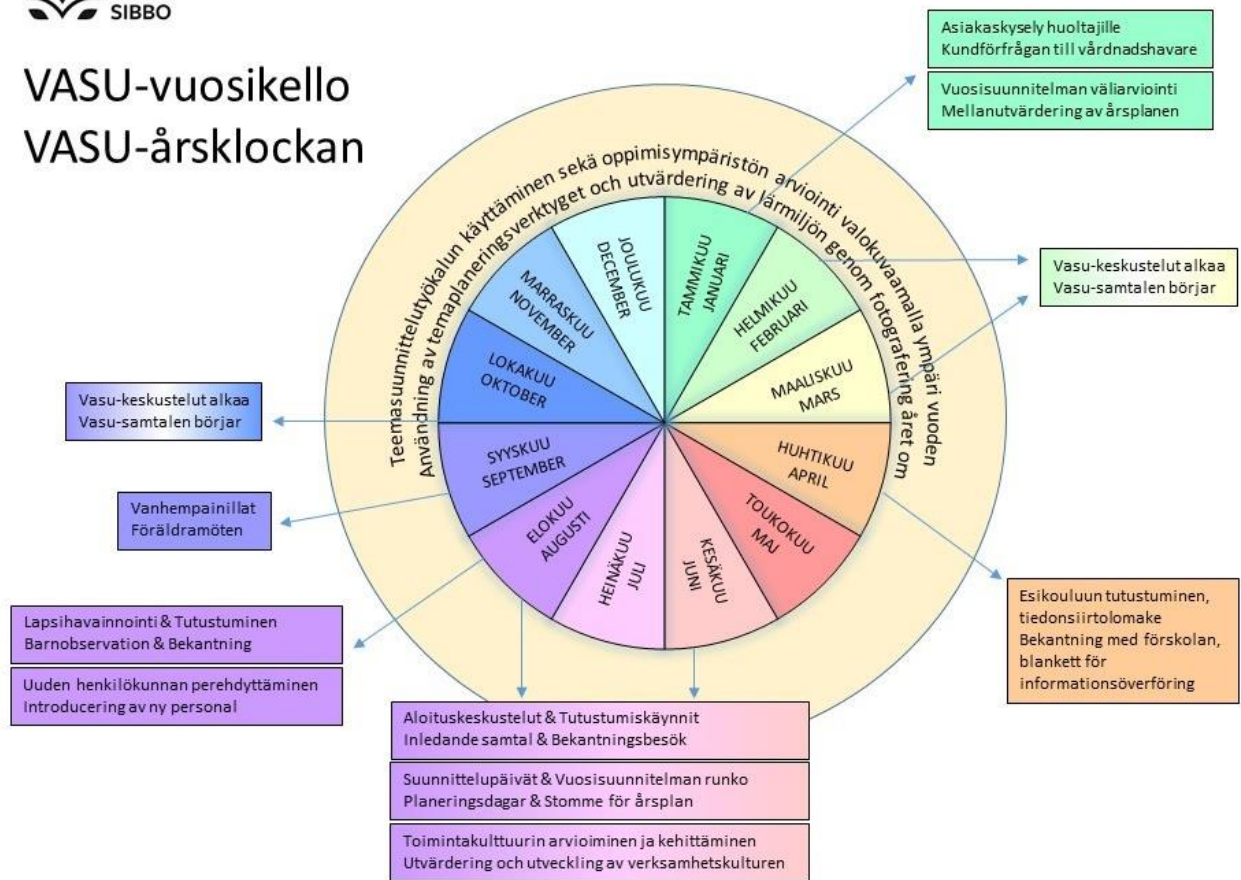
Sipoon varhaiskasvatuksen vasu-tassuun on yhdistetty Sipoon kunnan strategiset tavoitteet paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman keskeisiin arvoihin ja työtapoihin. Tämä vasu-tassu toimii yleiskatsauksena toimintaamme ohjaaviin keskeisiin sisältöihin (liite 4).

6.9 Vasun vuosikello

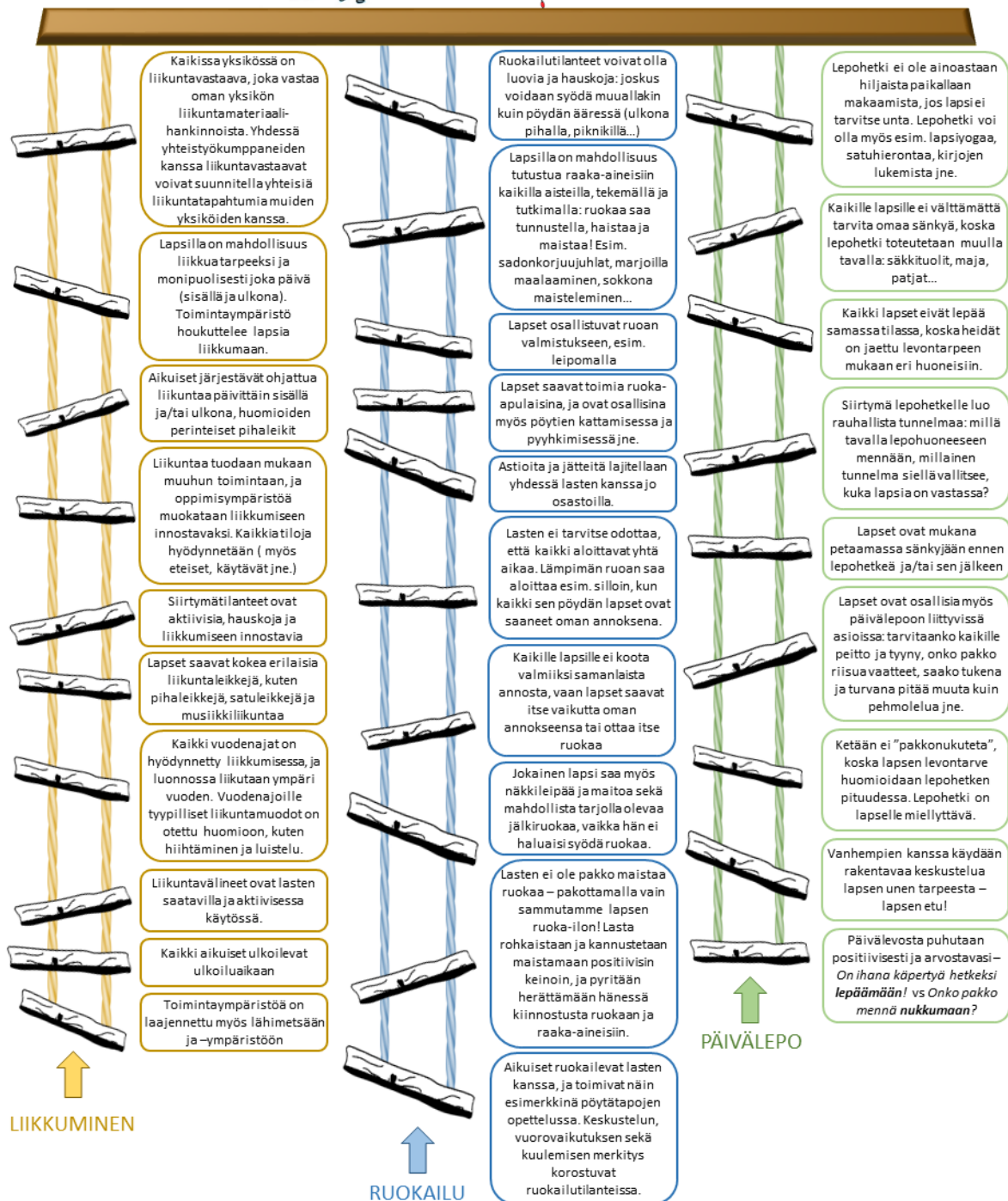

VASU-vuosikello VASU-årsklockan

VASU-tikkaat kohti laadukasta arkea

Liikunnan, ruokailun sekä lepohetken pedagoginen mittari

Meidän lasten
mielenkiinnon
kohteet ja tarpeet

Laaja-alainen osaaminen

Ajattelu ja oppiminen

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Monitulkutaito

Digitaalinen osaaminen

Osallistuminen ja vaikuttaminen

TEEMA: _____

Pedagoginen toiminta
Kasvatus, opetus ja hoito
TOTEUTTAMINEN

Ilmaisen

Leikin

Likun

Tutkin

Osallistun

Toimin

Opin

Koen

Oppimisen alueet

Kielten rikas maailma

Ilmaisun monet muodot

Minä ja meidän yhteisömme

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Kasvan, liikun ja kehityn

Teeman eteneminen:

Lapset arvioivat ja kommentoivat:

Mikä meni hyvin?

Mihin tavoitteisiin päästiin?

Mitä olisimme voineet tehdä toisin?

Sauraavaan teemaan kehitetään...

Toimintakulttuurin arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Yksikön nimi ja pvm _____

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa
Mitä erityisosaamista meidän yhteisössä on, ja miten vahvuuksia on hyödynnetty aikaisemmin? Miten vahvuuksia tullaan hyödyntämään seuraavalla toimintakaudella?	Minkäläisillä keinollilla olemme tukeneet lasten pitkäkestoista leikkiä sekä leikkialoitteita, ja miten voimme kehittää toimintatapojamme?	Mitä keinoja olemme käyttäneet lasten klinnostuksen kohteiden selvittämiseksi? Miten voimme kehittää toimintatapojamme?	Miten kulttuurisesti moninaiset lapset ja perheet huomioidaan toiminnassamme?	Onko sekä sisä- että ulkotiloja hyödynnetty liikkumiseen innostamisessa? Miten?
Minkäläisistä toimintatavoista haluamme luopua, ja millaisia uusia toimintatapoja tulemme kokeilemaan?	Miten pienryhmätoimintamme on sujunut? Minkälaisia pienryhmiä olemme käyttäneet? Voimmeko kehittää jotakin?	Mitä keinoja olemme käyttäneet huoltajien osallisuuden varmistamiseksi? Miten voimme kehittää toimintatapojamme?	Miten suomalainen kulttuuriperintö huomioidaan toiminnassamme?	Millainen on päivän rakenne? Toteutuuko kiireettömyys ja rauhallisuus lasten näkökulmasta?
Minkälaisia uusia tietoja tai taitoja kaipaamme?	Onko jokaisella lapsella ollut mahdollisuus vuorovaikutukseen aikuisen kanssa päivittäin? Miten varmistamme tämän myös jatkossa?	Miten yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat toteutuneet päivittäisessä toiminnassamme?	Millä tavalla meidän oppimisympäristö tukee lasten kielen kehitystä?	Millaisia työmenetelmiä olemme käyttäneet ristiriitojen selvittämiseksi ja kusaamisen ehkäisemiseksi? Ovat menetelmämme riittävät?
				Onko meillä taroituksenmukaiset ja turvalliset materiaalit ja välineet?

